

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. કૃત.
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ વાચનમાળાની

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ
તથા
ડિક્શનરી શિક્ષક

(જેમાં અર્થ; કવિતાની સમજૂતી; તમામ
પાઠના સવાલ, સાર, માધ્યમ, અધ્યક્ષ શબ્દો
તથા જોડશ્વરો.)

Publisher — D. N. Shah 1957
Gandhi Chowk — SURAT.

સંપાદક — અમરેન્દ્ર-ચંદ્રલલ મગનલાલ માતીરમ
શાહપોર, કુંભારવાડા-સુરત.

પુસ્તક સને ૧૯૬૭ના ૨૫મા આગસ્ટ મુજબ રજીસ્ટર કરાવ્યું છે.

કાપનાર — ગોવિન્દજી કલ્યાણરાય નાયક.
કાપનારું કેસ — શ્રી “અનાવિલ બુક્સ” પ્રી. પ્રેસ,
અમલપુરી ભાગળ-સુરત.

૧૯૩૧]

કિંમત ચાર આના.

[૧૯૮૭]

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક

૧૫૭૮૪

ચર્ચાક

પુસ્તકનું નામ - ૨-ના અર્થ અને ડિફેન્સ

શિફ્ટ

વિષય

મ/ ૩૨૪: ૮૪૩: ૬૦૦: ૨૦૪

મેસર્સ સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ વાચનમાળાની

વિદ્યાપીઠ ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

આર. વા. ડી. શાહ

તથા

ફિક્શન શિક્ષક.

ગુજરાતી ઓપરાર્ટ-સંગ્રહ

સાવિધા=વિદ્યા તેજ.	તોયે=તોપણ.	ભુલું ભુલું=તરેહ
યા=જે.	સરસ=મોઠક.	તરેહનાં.
વિમુક્તયે=સ્વતંત્રતા	પહાડ=પર્વત; ઘણે	ખડુયે=ઘણાએ.
આપે	ઉચે સુધી વધેલા	ખધી=તમામ; સઘળી
સાવિધા યા વિમુ-	ડુંગર.	સતી=ઘણીના હુક-
ક્તેય=વિદ્યા તેનું	નદી=મીડા પાણીનો.	મમાં રહેનારી સ્ત્રી.
નામ કે જે સ્વ-	વહેળો પર્વત અગર	સાધુ=પવિત્ર માણસ.
તંત્રા આપે	સરોવરમાંથી નીકળી	સૌ=ખધું; જે
પાઠ ૧ લો.	ઢળતી જગામાં થઇ	જોઈએ છે.
અમારો દેશ=હિંદુ-	સમુદ્ર, રણ કે બીજી	પ્રભુનો=પરમેશ્વરનો.
સ્તાન; ભરતખંડ.	નદીને મળે છે તે.	પાડ=સાબાર;
સારો=જોડ્યે તેવો.	સદા=હંમેશા; નિત્ય	ઉપકાર.
જગતના=દુનિયાના.	પશુ=ચોપગાં જાનવર	જન્મ=અવતાર.
સર્વ=ખધા; સઘળા.	પંખી=પક્ષી; પાંખ-	ગર્વે=અભિમાન
ભૂલો=વાંક; કસુર.	વાળા જનાવર.	કસીને.

સમજાવી—દુનિયાના ખધા દેશમાં અમારો દેશ સારો છે. ભલે કસુર કરે, તો પણ અમારો દેશ સારો છે. (૧) અમારે ત્યાં મોટા પર્વતો છે, અને અમારી નદીઓ મોટી છે; હંમેશાં સરસ ફૂલો ભરે છે, તેથી અમારો દેશ સારો છે.

૨] મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૫૧ આના.

(૨) અમારા દેશમાં તરેહ તરેહનાં ઘણાં પશુ પંખી છે, અમારે ત્યાં તમામ ચીજો પાકે છે, તેથી અમારો દેશ સારો છે. (૩) અમારા દેશમાં સતીઓ છે. અમારા દેશમાં સાધુઓ છે; અમારા દેશમાં બધું જો જોઈએ તે છે. તેથી અમારો દેશ સારો છે. (૪) અમોને હિંદુસ્તાનમાં જન્મ આપ્યો, તેથી પરમેશ્વરનો પાડ માનીશું; અને હંમેશાં અભિમાન કરાને કહીશું કે અમારો દેશ સારો છે. (૫)

સવાલ—અમારો દેશ સારો છે એમ શા પરથી કહો છો ?

પાઠ ૨ જો.	ચેટક.	બીજાં=ડરપોક;
વાડી=ફળ, ફૂલના	મળનું=સારું.	બીજે એવો.
ઝાડ છોડ રાખ્યા	ખેડક=ખેસવાની	સંભાળ=ખરડાસ.
હોય તેવી જગા.	જગા.	પિતા=આપાણ.
મથાળે=ઉપલે ભાગે.	ખન્ને=ખેડ.	વહાલ=હેત; ખ્યાર.
ચિત્ર=છબી	મજબૂત=ટકાઉ;	ભરોસો=વિશ્વાસ;
ખુશ=રાજી.	તૂટે નહિ એવાં.	ખાતરી.
મજા=મેજ; આનંદ	ખાતરી=સાબિતી.	ઇજા=હુખ; પીડા.
યાદ આવે છે=	જોશથી=ઝડપથી.	બીડ=ડર; ભો.
સાંભરી આવે છે.	પહેલાં=ખગાડિ;	ભાયટો=મરદ.
સંભાળ=કાળજી;	અગાડી.	પડખામાં=સોડમાં;

સવાલ—હીંચકો ક્યાં બાંધ્યો હતો ? કાણ નાખતું હતું ? ચંપા બીંતી હતી એમ શા પરથી જણાયું ?

બોધ—આપણા આપણે નાના ભાઈ એન પર હેત રાખવું જોઈએ.

ત્રીજા ધોરણનો “મુખ્યગણિત શિક્ષક” અઢી આના. [૩

પાઠ ૩ જો.	વેલું અનાજ ભરવાનું	એક પછી એક=
કુરકુરિયાં=ભોટીલાં.	મોટું ઉંચું વાસણ.	બારાફરતી.
વાડો=ધરની પાછ-	પ્રયત્ન=વધારે મહેનત	ખૂબી=બલિહારી.
ળની ખુદ્દી જગા.	મન=મરજી; ઇચ્છા.	ખીજવાઈ=ચિડાઈ.
ખૂમ=ધાંટો, અવાજ.	આંધળાં=આંખથી	માયા=હેત
કોઠી=માટીનું બના-	જોઈ શકે નહિ એવાં.	દુઃખ=પીડા; ઇન્ન.

સત્તાલ—કુતરીને કેટલાં બચ્ચાં અવતરે? કોને કોને બચ્ચા આંધળાં અવતરે છે? કુતરીનાં બચ્ચાં કેટલા દિવસ આંધળાં રહે? કુતરી કુરકુરિયાંને એક જગાએથી બીજી જગાએ કેવી રીતે લઈ જાય છે? કુતરી, કનુ તથા સવિતાને કંઈવા દોડતી નહોતી તેનું શું કારણ?

બોધ—પ્રાણી પર હેત રાખવું.

પાઠ ૪ થો.	સૂર્ય=સુરજ.	છે તે.
સ્તુતિ-પ્રાર્થના;	પૂર તેજ=પૂરા	ઉદ્યોગ=મહેનત.
બંદગી.	પ્રકાશથી.	બુદ્ધિ=અકબલ.
નાથ=ધણી; પર-	વીતી ગઈ=જતી	વિદ્યા=કેળવણી.
મેશ્વર.	રહી.	કુડાં=નકારાં; કપરાં.
રંક=ગરીબ.	વાત સહેજે=જોત	રૂડાં=સારાં.
કૃપાદ્રષ્ટિ=મહેરબાની	જોતામાં.	શિરે=માથે.
તાપ=હઃખ.	પ્રભો=પ્રભુ; પરમે-	શિરે હાથ થાપો=
પાપ=નકારાં કામ.	શ્વર.	માથે હાથ મૂકો;
ઉમારો=બચાવો.	પ્રાણી=જેને જીવ	આશિર્વાદ આપો.
ઈશ=ઈશ્વર.	છે ને જે અહીંથી	દિન=દિવસ; દહાડો.
મેમ=ખ્યાર; હેત.	તહીં ફરી ફરી શકે	સારો=આખો.

૪૧ ચોથી ચોપડીના "હિકેશન શિક્ષક" ચાર આના.

સમજુતી—અહો ! લગવાન અમે હાથ ભેડી ઉભા છીએ, તો તમે અમ ગરીબ પર થોડી મહેરબાની કરો; હંમેશા દુઃખ અને નઠારાં કામથી તો બચાવો, ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૧) જુઓ, ભેત ભેતામાં રાત પૂરી થઈ, ને પૂર્વ દિશામાં સૂર્ય તો પૂરા તેજથી ઝળે; પ્રભુ ! તારા વિના સંભાળનારો કોણ છે ? મતલબ કે તુંજ અમારી સંભાળ લેનારો છે ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૨) પશુ, પક્ષીઓ, પ્રાણીઓ કામે વળગ્યાં, એમ સૌએ મહેનત કરવા માંડી. સુખ માગ્યાં; હે પ્રભુ ! અમાની અકકલ ને વિદ્યા વધારો. ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૩) કપરાં દુઃખ મટાડી સારા સુખ આપો. હે પરમેશ્વર ! અમને આશિર્વાદ આપો. જંથી આજનો આખો દિવસ સુખમાં જાય. ઓ પરમેશ્વર ! અમે તારો પ્રેમ માગીએ છીએ. (૪)

બાધ—સવારમાં ઊઠી આ સ્તુતિ કરવી.

કાઠ ન મો.	છટકી ગયો=છુટી સાથે સાચું=ખરે-ગયો.	ખરું; સત્ય.
હડો=ખોલ.	લટકાવેલી=ટાંગાવેલી.	હેત=વહાલ; ખ્યાર.
અરીસો=બારસો.	અથડાયો=અડળાયો.	છંતયાં=ઠગ્યા.
કૂટી=ભાંગી.	કકડે કકડા=ચૂરેચૂરા.	મહેતાણ=શિક્ષક.
ગુસ્સે થશે=ખીજવાશે.	ઝળઝળિયાં=પ.ણી.	તૂટેલો=ભાંગી.
ભાઈબંધ=મિત્ર;	ભૂલ=વાંક; કસુર.	ગયેલો.
હેસ્ટ.	શરમ=લાજ.	ગુસ્સાથી=રીસથી.
દિવાનખાનુ=ખેસવા.	મેં ઉતરી ગયું=ઝંખવાઈ ગયો.	ગભરાયો=અકળાયો.
ઊઠવાનો મુખ્ય ચોરડો.	ભૂલું=ખોટું; અસત્ય.	કઠી=કાઠ દિવસ.
		ટેવ=આહત.

શિક્ષા=સખ.	સરસો=સાથે.	દશ્વર=પ્રભુ, ભગવાન.
ઉલટો=સામી.	ચાંપી=ઢબાવી.	છેતરનાર=ઠગનાર.

સવાલ—ચંદુલાલને ઘરમાં દડાથી રમવાની કેમ ના કહો ? ચંદુલાલે એની બાનું કહ્યું માન્યું નહિ તેથી શું થયું ? ચંદુલાલ રહતો હતો ત્યારે મણિલાલે શું કહ્યું ? ચંદુલાલે શું જવાબ આપ્યો ? ચંદુલાલ સાચું બોલ્યો તેથી વેળીલાલે શું કયું ?

બોધ—હંમેશા સાચું જ બોલવું. સાચું બોલનાર પર ઇશ્વર રાજી રહે છે અને તે સુખી થાય છે. જુદું બોલીને છેતરનાર દુઃખી થાય છે.

પાઠ ૬ હો.	ફિટકાર=ધિક્કાર.	જરા.
જન=માણસ.	સત્ય=સાચું.	પાપી=નહારાં કામ
છાનું=કેઈ ન બળે.	વહેવાર=આપ લે.	કરનાર.
તેમ.	કે=કંઈ.	અપાર=ધણું જ.
નવ=નહિ.	તલભાર=તલ જેટલું;	

સમજુતી—માણસ કદાપિ જૂઠું બોલીને છેતરવાને બાય, પણ જૂઠું છાનું રહે છે નહિ, ને લોકો તેનું જૂઠું સમજી બાય. (૧) જૂઠાને બધા લોકો બહુ ધિક્કારે છે, માટે તમે બધાં છોકરાંએ સાચની આપ લે કરો એટલે સાચું જ બોલો. (૨) દુનિયામાં પરમેશ્વરથી કંઈ જરા પણ છાનું રહેતું નથી, નહારાં કામ કરનાર જૂઠો દુનિયામાં ઘણું જ દુઃખ પામે છે. (૩)

બોધ—જૂઠું બોલવું નહિ.

પાઠ ૭ મો.	ભાષા=બોલી.	વ્યંજન=સ્વરનીમદદ
સૂળાક્ષર=સ્વર અને	સ્વર=પૂરો ઉચ્ચાર	વગર જેનો ઉચ્ચાર
વ્યંજન.	થઈ શકે એવો અક્ષર.	અઈ શકતો નથી.

૬] ચોથી ચોપડીના “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના.

એવો અક્ષર.	વ્યંજન નોડાઈને	ઉચ્ચાર=મોઠામાંથી.
નોડાક્ષર=બે કે વધારે	થએલો અક્ષર.	નીકળેલો શબ્દ.

સવાલ—સ્વર કેટલા છે તે તે કયા કયા ? વ્યંજન કેટલા છે તે તે કયા કયા ? નોડાક્ષર એટલે શું ? સ્વર, સ્વાદ, રહ્યો, વ્યંજન અને ઉચ્ચારમાં નોડાક્ષર કયો છે ?

પાઠ ૮ મો.	રવિ=સુરજ.	ગઈકાલ=ગયો દિવસ.
અઠવાડિયું=સાત દિવસ.	સોમ=ચંદ્ર.	આવતીકાલ=આવતો દિવસ.
	પરમ=ત્રીજો દિવસ.	

સમજાવતી—પહેલો રવિવાર, બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પાંચમો ગુરુવાર, પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧) સાતમો વાર થતો છે, તે છેલ્લો વાર ગણાય છે; એવી રીતે સાત દહાડાનું એક અઠવાડિયું થાય છે. (૨)

સવાલ—અઠવાડિયાના વાર ગણાવો. અઠવાડિયાના પહેલા, ત્રીજા, પાંચમા ને સાતમા વારનું નામ કહો.

પાઠ ૯ મો.	અજવાળિયું=સુદ;	પંદરમો દિવસ;
પખવાડિયું=પંદર દિવસ.	મહિનાનું પહેલું પખવાડિયું; શુકલ પક્ષ.	સુદનો છેલ્લો દિવસ.
તિથિ=દિવસ.	અંધારિયું=વદ;	અમાસ=મહિનાનો છેલ્લો દિવસ;
પક્ષ=પખવાડિયું; પંદર દિવસ.	મહિનાનું બીજું પખવાડિયું; કૃષ્ણપક્ષ.	વદનો છેલ્લો દિવસ.
માસ=મહિનો.		સુદ=અજવાળિયું
વર્ષ=બાર મહિના	પૂનમ=મહિનાનો	વદ=અંધારિયું.
		આકાશ=ગગન

સવાલ—તિથિ એટલે શું ? તિથિઓ ગણાવો. પૂનમ એટલે શું ? અમાસ એટલે શું ? આ પાઠમાં જે સવાલ આપ્યા છે તેના જવાબ કહો.

પાઠ ૧૦ મો.	ગોવાળ=ગાયનો.	જમના.
પ્રભાતિયું=પ્રભુના	ચરાવનાર.	તીર=કાંઠે.
નામની સવારમાં	વડો=મોટો.	ગોધન=ગાયોના
ગાવાની કવિતા.	દહીંતણું=દહીંનાં.	ટોળાં.
જાગને=ઊઠને.	કઢિયેલ=ઉકાળેલાં.	મધુરી=મીઠી.
જાદવા=જાદવ.	તારો=તારી; ઉગારો.	મોરલી=વાંસલી.
ગોવાળિયા=ગાયના	હાથિયો=હાથી.	વાશે=વગાડશે.
ચરાવનાર.	કાળિનાગ=શેષનાગ.	નરસિંયો=નરસિંહ
તુજ=તારા.	નાથયો=નાથ ઘાલી.	મહેતો.
તુજ વિના=તારા	ભૂમિનો=પૃથ્વીનો.	રીઝિયો=પ્રુશ થયો.
વખર.	ભાર=બોળે.	બુડતાં=ડુબતાં.
ધેન=ગાયોનું ટોળું.	વહેશે=લઈ જશે.	ખાંડેડી=હાથ.
	જમુના=યમુના;	સહાશે=પકડશે.

સમજુતી—હે જાદવ ! હે કૃષ્ણ ગોવાળિયા ! તું ઊઠને. તારા વગર ધેનમાં કોણ જશે ? ત્રણસેં ને સાઠ ગોવાળ એકઠા થયા છે, તેમાં તારા વખર મોટો ગોવાળિયો કોણ થશે ? હે જાદવ ! હે કૃષ્ણ ગોવાળિયા તું ઊઠને. (ટેક ૧) દહીંમાં આથેલાં દહીંથરાં, ઘીમાં તળેલાં ઘેખર અને ઉકાળેલું દૂધ તે તારા વગર કોણ પીશે ? હે કૃષ્ણ ! તેં હાથીને ઉગાર્યો અને કાળિનાગને નાથિયો. તારાં વગર ભૂમિનો ભાર તે કોણ લઈ લેશે ? (ટેક ૨) જમનાને કાંઠે ગાયો ચરાવતાં મધુરી મોરલી તારા વખર કોણ વગાડશે ? નરસિંહ મહેતા કહે છે, કે હું તો તારા ગુચ્છ ગાઈને પ્રુશ થયો, સંસાર સાગરમાં બુડતાં તારા વખર કોણ હાથ પકડશે ? મતલબ કે તારા વગર સંસાર સાગરમાંથી કોણ ઉગારશે ? (ટેક ૩).

સાર—સવારમાં ઉઠી આ પ્રભાતિયું ગાવું.

ટીપ:—એક હાથી તળાવમાં પાણી પીવા ગયો હતો. તેને મગર પકડયો અને પકડીને પાણીમાં લઈ ગયો. જ્યારે હાથીની સૂઠની આણી જરાક પાણી ઉપર રહી અને મરવાને વખત આવ્યો, ત્યારે હાથીએ શ્રી કૃષ્ણને યાદ કર્યો એટલે શ્રી કૃષ્ણે તેને મગર પાસેથી છોડાવ્યો હતો.

પાઠ ૧૧ મો.	પડે તેમ.	નાજિથેરનું ઝાડ=
વિસામી=મારામ.	ઘટામાં=ભરાવમાં.	નાજિથેરી.
વિચાર=મનસુખી.	ચિચિયારી=કિકિ-યારી.	નાજિથેર=નાજિથેરી-નું ફળ.
સેના=ટોળું.	ચીડાઈ=ખીજવાઈ.	મફત=વગર પૈસાની.
ટેવ=આજુત.	લંકા=સિંહલદ્વીપ.	મજૂરી=મહેનત.
હળવેથી=ખળર ન		

સવાલ—કોઈ માણસ કંઈ કામ કરતું હોય, તો તે જોઈ તેના જેવું કરવાની વાંદરાને ટેવ હોય છે તેની વાત કહો. વાંદરાની આ ટેવ કયાંના કોઈકો જાણે છે ? એ ટેવનો લાલ તેઓ કેવી રીતે મેળવે છે ?

પાઠ ૧૨ મો.	જેરથી.	ખેલ=રમત.
લગન=વિવાહ.	ગમત=ખેલ.	ચાલાક=ચંચળ;
કારીગરો=કામ કરનારા.	શરીરે=ડીલ પર.	હોશિયાર.
મજબુત=સજ્જડ;	શક્તિ=બળ; તાકાત	અડપલું=અટકચાળું.
	મદારી=ખેલ કરનાર.	તોફાની=મસ્તીખોર.

સવાલ—માણસ જેવું પ્રેર તેવું કરવાની શક્તિ કોનામાં હોય છે ? એ ગુણનો લાલ કોણે લે છે ? વાંદરાં માણસ જેવું કરે છે તેવું કરે છે તેની વાત કહો. વાંદરાના ગુણ ગણાવો.

પાઠ ૧૩ મો.	સરખી.	ખોદવાનું ઓખર.
નાનીથી=નાની	કોઠાળી=જમીન	ખિમાં=ખી.

ડબ્બી=દાબડી.	પહેલાં=અગાઉ.	નકામે=વગર કારણે.
દુકડો=થોડો ભાગ.	રિસાળ=જરા જરા	માયાળુ=હેતાળ.
રીસ=શુસ્સો.	વારમાં રિસાય એવો	બેદરકારી=ગફલતી.
મૂંગો=ચૂપ.	અકળાઈ=ગભરાઈ.	સુંદર=સરસ.
ફરીથી=બીજીવાર.	કુટેવ=ખરાબ આદત.	આનંદ=ખુશાલી.

સવાલ—જ્યારે શુસ્સો ચઢે ત્યારે કંઈપણ બોલતાં પહેલાં શું કરવું ?

પાઠ ૧૪ મો.	વાદળી=આસમાની.	મિશ્રણ=લેગ; મેળ-
મૂળ=અસલ.	જાંબુડિયો=જાંબુના	વણી.
મેળવણીના=મિશ્ર	રંગ જેવો.	રાખોડિયો=રાખો-
ગોટી=ગોળી.	મિશ્ર=એકઠું.	ડીના રંગ જેવો.

સમજુતી—લાલ, પીળો ને વાદળી એ ત્રણ મૂળરંગ કહેવાય છે. બાકીના બીજા બધા રંગો મૂળ રંગો મેળવ્યાથી થાય છે.

સવાલ—મૂળરંગ ગણાવો. કયા કયા રંગ મેળવવાથી નારંગી રંગ થાય ? પીળો ને વાદળી રંગ મેળવીએ તો કયો રંગ થાય ? જાંબુડિયો રંગ કયા કયા રંગ મેળવવાથી બને ? મિશ્રરંગ ગણાવો. ત્રણ મૂળરંગની મેળવણી કરવાથી કયો રંગ થશે ? રાખોડી રંગ કયા કયા રંગ લેગા કરવાથી થાય ? રંગ લખે કવિના બોલો.

પાઠ ૧૫ મો.	લેગા=એકઠા.	મોર=આંખા, આ-
સીમ=ખેતર.	આંખાવાડિયું=આં-	બલી; લીમડો વગે-
સહેલ=મઝા.	ખાના બાડ ઘણાં	રેનાં ઝીણાં ફૂલ.
ગુરુજી=મહેતાજી.	હોય તેવી જગા;	મુગંધ=સારી વાસ;
રબ્બ=હુદી.	અમરાઈ.	ખુશબો.

૧૦] પહેલી ચોપડીના “ ડિક્શન શિક્ષક” અઢી આના.

સુગંધવાળી=ખુશ-
બોદાર.

ઝરો=ઝરણુ; જમીન-

માંથી નીકળતું પાણી

આધે=ફર.

ગુચ્છાદાર=ગુચ્છા-
વાળી.

એતર=અનાજ પાકે
છે તે જગા.

કાયલ=કાળા રંગનું
મધુર રાગનું પક્ષી.

ટફૂકતી=ટૌકા કરતી.

હોલતા=હાલતા.

એક સામટા=સાથે.

મધુરો=દાનને સારો
લાગે એવો.

એવાજ=સાદ.

આનદી=આનંદ
આપનાર.

પતંગિયું=એક

જાતનો સુંદર પાંખ-
વાળો કીડો.

લમરો=પીળાં મોં.

ને ચરીરે કાળો

પાંખવાળો જીવડો.

જંથલ=રાત.

ગોટો=કલગી; તોરો.

સુંદર=રળિયામણો
શોભિતો.

પાઠ ૧૬ મો.

ઋતુ=રત; માસમ.

સમજ=સમજણ.

સાંજ=દીવાળતીનો
વખત.

શિયાળો=ટાઢની

ઋતુ.

શાલ=ઊનનું કીમતી
વસ્ત્ર.

રબાર્થ=થોડું રૂ ભયું
હોય તેવું છીંટનું

ગોઢડું.

ખળે છે=અટકે છે,

ટૂંકો=નાનો.

લાંબી=મોટી.

દહાડો=સૂર્ય ઉગે
ત્યારથી આથમે ત્યાં
સુધીનો વખત.

સૂર્ય=સુરજ; રવિ
તેજ=પ્રકાશ.

દિવાળી=હિંદુ વર્ષનો
છેલ્લો દિવસ.

હોળી=દાગળુ સુદ
પુનમ.

ગરમી=તાપ.

બેઠા=ખાસડાં

લૂ=ગરમ પવનનો
ખપાટો.

ઉનાળો=તાપનીઋતુ.

ચોમાસું=વરસાદની
ઋતુ.

વાદળાં=વરાળનો
જથ્થો.

ટીપાં=ફેરાં.

પતળી=લિભાઇ.

રેલ=પૂર.

સવાલ—વર્ષની ઋતુ કેટલી ને તે કઇ કઇ ? ફરક ઋતુ
કેટલા મહિનાની ને તે મહિના કયા કયા ? શિયાળો ઉનાળો

અને ચોમાસાને શેની મોસમ કહે છે ? હઠાડો કેને કહેવાય ?
સાંજ કયારે કહેવાય ? લૂ કઈ ઋતુમાં વાય ? વરસાદ કઈ ઋતુમાં
પડે ? ટાઢ કયારથી પડે છે ? રેલ કઈ ઋતુમાં આવે છે ?

પાઠ ૧૭ મો.	પાણી સુકાઈ ઓછું થાય.	ડૂબડૂબ=ડૂબી ગએલી.
શીતળ=ઠંડો.	પામે=આવે.	ઉચાર=મોલે.
પાન=પાંદડાં.	કેસૂડાં=કેસૂડાના	મલાર=એક રાગનું
ખરે=લોંચ પર પડે.	ઝાડનાં ફૂલ.	નામ છે.
પેદા થાય=પાકે.	ગુણવાન=ગુણકારી;	ખેતીકાર=ખેડૂત.
કઠોળ=વાલ, વટાણા,	ફાયદાકારક.	ચ'પો=પીળા રંગનું
ચોળા વગેરે; બે	ખ્યારા=વહાલા.	સુગંધીદાર ફૂલ.
ફાડવાળું ધાન્ય.	ચ'દન=સુખડ, કેશર	ચ'પેલી, જૂઠું, જાય=
તંબોળ=પાન.	વગેરેને પાણીમાં	એક જાતનાં સુગંધી-
ધરે=પહેરે; ઓઢે.	ધસી લચકા જેવું	દાર સફેદ ફૂલ.
ગરીબ તણા=પૈસા	ખનાવે છે તે.	લાલાં=સારાં.
વગરના.	લાગ=લાગે.	કુલાય=ખીલે.
ઘટે=ઓછો થાય.	મીઠા બોલ=મધુર	માટ=માટે.
તનમાં=શરીરમાં.	સ્વાદ.	ચાખડીઓ=પાવડીઓ
જોર=ખળ; તાકાત.	વણતોલ=ઘણાજ.	હી'ડોળા=હી'ચકા.
ભલીભાત=સારીરીતે	ખાસું=મજનું.	ખાટ=ખાટલા.
ઊંડાં જળ જાય=	દીસે=દેખાય.	

કવિતાની સમજૂતી.

શિઆળામાં ઠંડો પવન વાય છે, ઝાડનાં પાંદડાં ખરી પડે
છે અને ઘઉં પાકે છે; ગોળ થાય છે, કપાસ અને કઠોર પાકે

૧૨] ત્રિવેદી વા. મુસ્તક ચોથાના અર્થની નોટ સાત આના

છે, લોકો શરીરે તેલ ચોળે છે, અને પાન સોપારી ખાય છે.

(૧) શરીરે ડગલા પહેરે છે, ને શાલ ઝોઢે છે, ગરીબ માણુ-
સના પગ અને ગાલ ફાટી જાય છે. શિયાળામાં હાડકો નાનો

થાય છે અને રાત મોટી થાય છે અને શરીરમાં સારી રીતે

(સારો ખોરાક ખાવાથી) જોર આવે છે (૨) ઉનાળામાં પાણી

ઊંડાં જતાં રહે છે. એટલે ઝોછા થાય છે. નદી અને સરોવરનાં

પાણી પણ ઝોછાં થાય છે. સઘળી વનસ્પતિને પાંદડાં આવે

છે, અને સારા ગુણવાળાં કેસૂડાનાં ફૂલ પણ થાય છે. (૩)

પાણીના કુંડ, કુવારા ને બાગ સારા લાગે છે ચંદન અને

વીંજણા વહાલા લાગે છે. ઠામલ મધુર શબ્દ બોલે છે, અને

તાપ ઘણોજ પડે છે. (૪) વરસાદની ઋતુ ઘણી મજાની લાગે

છે. દુનિયા પાણીમાં ડૂબેલી દેખાય છે મતલબ કે બધેજ પાણી

પાણી થઈ રહે છે લોકો મલાર રાગ ગાય છે ને ખેડૂતો ખેત-

રમાં વાવણી કરે છે. (૫) ચંપા, ચંપેલી, જૂંધ, જાય અને

ગુલાબનાં ફૂલ સારાં ખીલે છે; ચોમાસામાં સુખને માટે છત્રી,

પાવડી, હીંચકા ને ખાટલા હોય છે. (૬)

સવાલ—શિયાળામાં શું શું પાકે છે ? ઉનાળામાં તાપથી

બચવા લોકો શું શું કરે છે ? ચોમાસામાં સુખને માટે કંઈ કંઈ

વસ્તુઓ વાપરે છે ?

પાઠ ૧૮ મો. ઉપલે=ઉપરને. ખલે=ખાંધે.

ધર્મશાળા=વટેમાર્ગુ- કં'ટાઝયું=કાયર થયું. કૂચકરવા=ચાલવા.

ઓને વગર ભાડાનું દાદર=દાદર. કાળજી કંઈકી ગયું=

ઉતરવાનું મકાન. ધકકો=હડસેલો. ફાળ પડી.

ચોગાન=ખુલ્લી જગો. ફડાક=તરત. સવાલ=રોજની વાત

વાણુ=પાતનું જમવાનું બીક=ઠર; સમ. કહો.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજી શબ્દોનાં મનોરથ પાંચ આના. [૧૩]

પાઠ ૧૯ મો.	લોકોને ત્યાં લસ;	સપાટા=ઝપાટા.
તળાવ=જેની ચારે	લગનગાળો.	ચીસો=મસડા; બૂમો
બાબુ જમીન ને	સોય=શીવવાનું	આસપાસ=આબુ-
વચમાંપાણી હોય તે	એજાર.	બાબુ
દરજી=લુગડાં શીવ-	ઘોંચી=ભોંકી.	ગાંડો=સાન વગરનો.
નાર.	એકદમ=તરતજ.	ઝટ=તરત.
માવત=હાથીને હાં-	હાથીબાનું=હાથી	હોશિયાર=ચાલાક.
કનાર.	રાખવાની જગા;	સીંચવાનું=ગોઠવવાનું
ધરે=રાખે.	ગજશાળા.	ઉપાડી=ઉંચકી.
લગનસરા=ઘણા.	અડકટ=આંટી; ઝડપ.	

સવાલ—હાથીની વાતો કહો. હાથી શા વડે પાણી પીએ છે ? લંકાના લોકો હાથી પાસે કયું કામ કરાવે છે ?

પાઠ ૨૦ મો.	છ.નીમાની લેવી તે.	મથજે=મહેનત
પ્રામાણિક=વહેવા-	શિક્ષા=સજા.	કરજે.
રમાં સાચો.	બહુ=કદયાણ.	છાનીમાની=કોષ ન.
જામફળ=જમફળ.	શાખાશી=ધન્યવાદ.	જાણે એમ.
ખનાવ=ખનેલી વાત.	ગમી=પસંદ પડી.	પારકી=બીજાની.
ચોરી=પારકી ચીજ.	સરચાઇ=સાચાપણું.	

સવાલ—શિવચંકરની વાત કહો. ચોરી કોને કહેવી ?

બોધ—ચોરી કરવી નહિ.

પાઠ ૨૧ મો.	પાસ; રંગ.	ધ્યાન=ચિત્ત; મન.
સોબત=સંગત;	મળક=મશકરી;	ઊંચો=ઉપલે.
રોસ્તી; સંગ.	ટોણ.	મદદ=સહાય.
અસર=સાગર;	પાઠ=લેસન.	ઉમંગથી=હોંસથી.

ઉલટથી.	દિલગીરી=અફસોસ.	ભંડાર=કેઠાર.
રીતભાત=ચાલચલ- ગત; વર્તણુક.	છાખડી=છાછરી ટોપડી.	વાસ્તુ=મંથ કર્યું.

સવાલ—ખરાબ છોકરા કેને કહેવા ? સારા છોકરા કેને કહેવા ?

પાઠ ૨૨ મો.	માથું દુઃખે.	શિખામણુ=ખોધ;
ગંધ ગંધ=મદખો.	ખરાબ વાસ=દુર્ગંધ.	ઉપદેશ.
માથું ફાટી જાય=	દાખલા=ઉદાહરણુ.	ભાર્ધખંધ=મિત્ર.

સવાલ—ખરાબ સોખતથી ખરાબ અસર થાય છે તેનો દાખલો આપો.

પાઠ ૨૩ મો.	ઘાટ=વિચાર;	સહવાસ=પરિચય;
સંગ=સોખત; ગંગત	મનસુખો.	સાથે રહેવું તે.
રંગ=અસર; લાગણી.	ભુડો=નઠ. રો.	જગમાં=દુનિયામાં.
છંદ=શોખ.	જન=માણસ.	

સમજાવતી—જેને જેવી સોખત તેને તેવીજ અસર થાય; જેને જેવી સોખત તેવાજ ગુણ તેનામાં આવશે. જેને જેવી સોખત તેવાજ તે શોખ કરશે; જેને જેવી સોખત તેવા તે ખડુ વિચારો કરશે. સારાની સોખતથી સારો થશે, અને નઠારાની સોખતથી નઠારો બનશે. સારા માણસની સાથે રહેવાથી દુનિયામાં બધા તેને સારો ગણશે.

સાર—સારાની સોખતથી તેની સારી અસર આપણા પર થાય છે, માટે સારા માણસની સોખત કરવી, પણ નઠારા માણસની સોખત કરવી નહિ.

પાઠ ૨૪ મો.	ટપાલ=પોષ્ટઓફીસ.	દયા=રહેમ.
લૂલો=લંગડો.	ખોડંગતો=લંગડતો.	સાથી=મદદ કરનાર.

રજ=પરવાનગી..	ખાવાતું=ખોરાક.	ખાઝી=થપ.
દયામણું=દયા ઉપ-	તદન=ખિલકુલ.	સંગાથે=સાથે.
ભવે એવું.	મામાળુ=માયા	હેરાન=દુઃખી.
ઝળઝળિયાં=પાણી.	રાખનાર.	ધૂરકીને=ડોળાંકાઢીને.
વિનંતિ=અરજ.	માયા=પ્રીત; હેત.	ચોકી=તપાસ.

સવાલ—મોતીને એની ખાઝે શું શીખવ્યું હતું ?
જૂરિયો શું શું કામ કરતો હતો.

સાર—(૧) દુઃખી પ્રાણીપર દયા રાખવી. (૨) જના-
વરોને કળવવાથી તેઓ માણસ જેવું કામ કરી શકે છે.

પાઠ રૂપ મો.	અવિચારી=વગર	અવાજ=સાદ
સંપ=દહીમળીને.	વિચારે કામ કરે	એક સામટાં=સાથે.
રહેવું તે.	એવો.	ખળ=જોર.
જંપ=નિરાંત; ચાંતિ.	અનુલવી=માહીત-	કાતરી=કાપી.
ટોળું=જથ્થો.	ગાર.	કહેવત=કહેતી.
સરદાર=અંગેવાન.	પારખી=શિકારી.	ઝાઝા=ધણા.
જીતસાવાળો=લાગ-	જાળ=ફાંદો.	રજિયામણા=
ણીવાળો.	છૂટવું=નીકળવું.	શોભિતા.

સવાલ—ધરડા અને અનુલવી કળુતરોતું કહ્યું નહિ
માનવાથી શું થયું ? અને માનવાથી શું થયું ?

સાર—(૧) જ્યાં સંપ છે ત્યાં નિરાંત છે. (૨) ધણા
માણસો સાથે મળી કામ કરવાથી ધારેલું કામ થાય છે.

પાઠ રૂપ મો.	દહાડો; સપરમો	દિવસ.
દિવાળી=હિંદુ વર-	દહાડો.	ધનતેરશ=આસો
સનો છેલ્લો દિવસ.	સપરમો=સારો.	વડ તેરસ.
પર્વ=સારો પવિત્ર	તહેવાર=આનંદનો	કાળીચાદશ=આસો

વદ ચૈદશ	મંદિર=દહેરં.	રોડે છે=સળગાવે છે.
આંગણું=ખારણા	દર્શન=લાવથી જોવું	હરખાય=રાજી થાય.
આગળની જગો.	તે.	ખેસતા=નવા.
સાથિયા=ચુનાની.	રોશની=લાઇટ.	ખેસતાવર્ષનો દિવસ=
ફાક વગેરેનાં કાઢેલાં	ફટાકડા=ફટાકા.	કારતક સુદ પડવો.
ચિત્રો	દારૂખાનું=આતમ-	ખાદી=દોટી.
ચિત્ર=ચિત્રામણ.	ખાજી.	ભુગડાં=કપડાં; વસ્ત્ર.

સવાલ—પર્વ એટલે શું ? આસો મહિનામાં કયા કયા પર્વ આવે છે ? એ પર્વમાં લોકો શું શું કરે છે ? વર્ષ પુરું કયે દિવસે થાય છે ? વરસનો પહેલો ને છેલ્લો મહિનો કહો. દિવાળીમાં કેવાં ભુગડાં પહેરવાં ?

પાઠ રજમો.	વણકર વાડો=વણક-	ભજન=ઈશ્વરનાં
વણકર=ભુગડાં બનાવનાર.	રોને રહેવાની જગા	શુભગાન.
ધોતિયું=પોતિયું.	વીંટતો=લપેટતો.	કુટુંબ=ઘરનાં માણસો.
રેંટિયો=રૂ કાંતવાનો	તાણા=ઉલા તાર.	સ્વદેશી=પોતાના
સંચો.	સાળ=કપડું વણવાનો સંચો.	દેશનું બનેલું.
તાંતણા=તાર.	વાણા=આડાતાર.	સ્વરાજ્ય=સ્વતંત્રતા.
કપડાં=ભુગડાં.	કોકડું=ગુંચળું.	ચાવી=કુંચી.

સવાલ—કપડું કેવી રીતે વણે છે તે કહો. સ્વદેશી કાપડ શા માટે વાપરવું જોઈએ ? સ્વદેશી કાપડ વાપરવાથી શો લાભ થાય ? પરદેશી કાપડ વાપરવાથી શું નુકસાન થાય ? સ્વરાજની ચાવી કઈ ?

સાર—સ્વદેશીજ યોજ વાપરવી.

પાઠ ૨૮ મો.	નસીંકી=લોટ કાઢી.	સંભાળ=કાળજી;
કુટેવો=ખરાબ ટેવ.	લીંટ=નાકમાંથી	ખંત.
કદરૂપા=બિડોળ.	નીકળતો, ચીકણો	સહેલથો=થોડી મ-
કંટાળો=ત્રાસ;	પદાર્થ.	હેનતે.
ચીતળી.	રૂમાલ=માં સાફ	બેદરકાર=કાળજી
ખોતર્યા=ખણ્યા.	કરવાનો કડકો.	વગરના.
ખૂરી=ખરાબ.	ગંડું=ગોળું.	સજજડ=મજબૂત;†
પથરપાટી=સ્લેટ.	ગળફો=ગળખો.	ભય નહિ એવી.
હાબલી=દામડી.	ચીતરી=કંપારી.	ટળે=મટે; દૂર થાય.
અઠચણ=હરકત.	ઠળિયા=ખી.	કાળજી=ખંત; ચેટક

સવાલ—કેટલીક કુટેવો ગણાવો ને તે શી રીતે ટળે ?

સાર—નાનપણથીજ અંદી ટેવ પાડવા દેવી નહિ.

પાઠ ૨૯ મો.	દુનિયા=જગત;જગ.	જગત=દુનિયા.
પ્રાર્થના=ખંદગી.	દરિયો=સમુદ્ર.	ન્યારી=ભુઝી.
પ્રીતે=હેતથી.	ઝગમગિયા=પ્રકાશ્યા.	બુદ્ધિ=અક્ષલ.
સ્તુતિ=વખાણ.	ચ્યારા=વહાલા.	રૂપાળી=સારી.

સમજૂતી—હે પરમેશ્વર ! તને ખરા હેતથી પગે લાગીએ છીએ, તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. તમારા સારી પેઠે વખાણ કરીએ, તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. (૧) તેં તમામ દુનિયા બનાવી છે, તેં ઊંડા સમુદ્ર બનાવ્યા છે, રવિ અને સોમ પ્રકાશ્યા તું અમને (૨) હે વહાલા પરમેશ્વર ! તેં ઘણેજ ઉંચે આકાશમાં ફરનારા તારા બનાવ્યા છે. તું અમને (૩) આખી દુનિયા ઉપર અમારાં કામ જોવાવાળી તારી નજર

૧૮। મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા જાણ્યાના.

જુદી ફરતી રહે છે. તું અમને. (૪) વળી તમામ પાપ બાળી નાખે એવી અછલ આપ; અમે હાથ જોડી પગે લાગીએ છીએ. તું અમને સુખી કર, તું અમને સુખી કર. (૫)

પાઠ ૩૦ મો.	તણખા=સળગતી	અંચો
લુહાર=લોહાનો ઘાટ	ચીણગારી.	વાંસડો=વાંસ.
બનાવનાર.	ધમણુ=વા કૂંકવાનો	ભૂંગળી=પોલી નળી.

સવાલ—કોઈ ચીજ બળવાને માટે શેની જરૂર છે ?

પાઠ ૩૧ મો.	વગેરે જેનાપર મૂકી	વાનું હથિયાર.
આકાર=ઘાટ.	ટીપે છે તે ઓળર	ભટ્ટી=મેટો ચુલો.
એરણુ=લુહાર, સોની	છીણી=ઘાતુ કાપ-	વલે=ઢંથા; હાલ.

સવાલ—લોહાને તપાવવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૩૨ મો.	મીન પર પડતાં	તાંબુ=લાલ રંગની
ધાતુઓ=ખનીજ	તેનો અવાજ થાય	ધાતુ.
પદાર્થો. (ધાતુમાં	છે. (૪) ધાતુમાં	કથરોટ=મેટીથાળી.
ચાર ગુણો ખાસ	ગરમી જલદી વહી	ઘરેણું=ઢાગીના.
હોય છે. (૧) ધા-	શકે છે.	સીસું=મેલા રંગની
તુના કણો ચળકતા	પીતળ=જસત ને	ધાતુ.
હોય છે. (૨) ધા-	તાંબાની મેળવણી-	કલાઇ=સફેદ રંગની
તુઓ ભારે હોય છે	થો બનેલી પીળા	ધાતુ.
(૩) ધાતુઓ જ-	રંગની ધાતુ.	કાટ=કીટ.

સવાલ—ધાતુમાં કયા કયા ખાસ ગુણો હોય છે ? લોહાની કઈ કઈ ચીજો બને છે ? પીતળનો રંગ કેવો હોય છે ? તમારા ઘરમાં પીતળનાં વાસણ કયાં કયાં છે ? તમારા ઘરમાં

તાંબાનાં વાસણ છે તેનાં નામ લખો. સોનાના કયા કયા ઢાગીના થાય ? રૂપાના કયાં કયાં ઘરેણાં થાય છે ? ધાતુઓ ગણાવો. કેવા પદાર્થ ધાતુ કહેવાય ? મેલા રંગની ધાતુ કઈ ? ભારે ને પોચી ધાતુ કઈ ? સફેદ ધાતુ કઈ ? તાંબા પીત્ત-
ળનાં વાસણ પર કલાઈ ચડાવવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૩૩ મો.	નિકલ=એક જાતની	ભાવાળી.
સિંકો=ચલણી નાણું	ઘોળી ધાતુ.	ધાર=છેડો.
ઢબુ=અઢીકો.	ચોખંડી=ચાર ખુ-	કાંગરી=ઝિલા કાપા

સવાલ—તાંબાના કયા સિંકા બને છે ચાંદીના સિંકા ગણાવો. નિકલના કયા સિંકા થાય ? પાઈ ને પૈસાનો મુકા-
બદો કરો. બેઆની, પાવલી, શેની બને ? ચાંદીના કયા સિંકાની ધાર પર કાંગરી છે ? રૂપિયો ઠોની બરોબર છે ?

પાઠ ૩૪ મો.	હસ્તે મોઢે=ખુશીથી;	ઉતરવાનું મકાન.
પરગણુ=પરોપકારી;	રાજ થઇને.	દોરી ગથો=આંગળી
પારકાનુંલકું કરનાર.	લાઇબંધ=મિત્ર; દો-	પકડી લઈ ગયો.
ઘડો=દોરીઓ.	સ્તદાર.	આગગાડી=વરાળથી
વહાલ=હેત; ખ્યાર.	ધમ્શાળા=વટેમાર્ગુ-	ચાલતી ગાડી.
હિમંગથી=હોંસથી.	ઓને વગર લાઢે	ડોસો=ઘરડો માણસ.

સવાલ—કાચ, પથ્થર, ઈંટો, કે કાંટા પડ્યા હોય તે દૂર શા માટે ફેંકી દેવા ? : સાર—પરોપકાર કરવો.

પાઠ ૩૫ મો.	ઘરમાં રહેનાર.	ખસ=ઝીણી ફાલી.
ચોખખાઈ=ચકાઈ.	શરીર=બીલે	દવાખાનું=દવા આપ-
પાકાશી=પાસેના	લૂખસ=ખુબળી.	વાનું ઢેકાણું.

૨૦] ચોથી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” ચાર આના.

દાકતર=અંગ્રેજી દવા	આળસ=સુસ્તી.	દરાજ=દાદર.
બાણુનાર.	બેદરકારી=ગફલત.	કેડ=કમ્મર.
કેમજિયાત=ઝાડાને	પોણો ભાગ=ચાર	જાંઘ=સાથળ.
બંધકોશ.	ભાગમાંનાત્રણ ભાગ	આદમી=માણુસ.
દસ્ત=ઝાડો.	હિરાન=દુઃખી.	અવાળું=દાંતના
સાફ=ખુલાસે.	અંગુછો=દુવાલ.	પીઢિયાં.
વખતસર=ખરાખર	ચોળીને=મસળીને.	વર્તવાની=ચાલવાની.
વખતે.	ખાસ કરીને=ઘણું	સલાહ=શિખામણ.
દિશાએ જવું=ઝાડો	કરીને.	
ફરવા જવું.	ફાટે=ચીરા પડે.	

સવાલ—લૂખસ, ખસ ને દરાજ થવાનું કારણ શું? પોણા ભાગના રોગ ચાથી થાય છે? કઈ વાતમાં આળસ રાખવું નહિ? કેવા આદમીને ખાધું પચતું નથી? દાંતણુ કેવી રીતે કરવું? મોઢું ઘોતી વખતે શું શું કરવું?

પાઠ ૩૬ મો. | ધાર્યું=વિચાર કર્યો. | પૂર=ખખ.
સાગરઘેર=દરિયામાં. | શુભપેર=સારી રીતે. | મહી=માં

સમજુતી—પાણીનાં કાંઈ નાનાં ટીપાં દરિયામાં રહેતાં હતાં. એક વખત તેઓએ સારી રીતે ફરવા ફરવા માટે વિચાર કર્યો. (૧) ત્યાં વાદળની ઝાડી બનાવી, તે ઝાડીને પવને ખૂબ હાંકી ને જંગલ, ગામ ઉપર થઈ હસ્તાં ફરતાં તેઓ દૂર ચાલ્યાં ગયાં. (૨) પણ તેઓ તો ઘણાં હતાં, તેથી અરે! ઝાડી ભાંગી ને ગલરાઈને બિચારાં નીચે તૂટી પડ્યાં. (૩) પછી લીલ ને ઘાસમાં તો સારી પેઠે ભટક્યાં, ને આખરે એક નદી તે બધાને ફરી

તેમને ઘેર (હરિયામાં) લઈ ગઈ. (૪)

પાઠ ૩૭ મો.	નીલાળ પડતી જગ્યા	પખાલી=લીલી..
એડું=દેગડો ને ઘડો.	ગરગડી=ઘરેડી; કપ્પી	ટોલ=આંકડીવાળું
ગાળો=ફાંસો.	સહેલું=સુગમ.	પાણીકાઢવાનુંવાસણ.
થાળું=કૂવાના માં	કોરણે=નાકે; 'છેડે.	પખાલ=પાણી ભરી
ઉપર પાણીથી ભરેલા	ઊથલી=ગળડી.	રાખવાનું ચામડાનું.
કાસને ખાલીકરવા-	પણે=પેલી તરફ.	ઠામ.

સવાલ—થાળું એટલે શું ? કૂવાને કંઠેરા શા માટે કરાવે છે ? કયા કૂવાનું પાણી સાફ હોય છે ? કૂવાનું પાણી બગાડવાનાં કારણ કહો. ડોલ શેની શેની બને છે ? ઘડા ને દેગડા શેના શેના બને છે ? કૂવા પર લડવું સાફ કેમ નહિ ?

પાઠ ૩૮ મો.	એવાળ=લીલ.	આગલો લાગ.
મંદિર=દેવળ; દહેડું.	પડછાયો=ઓળો.	ધુમ્મટ=અધ' ગોળ
શિખર=ટોચ; ઉપલો	ઊંધું=અવળું.	શિખરવાળું ઢાંકણ.
લાગ.	અરીસો=આરસો.	મૂર્તિ=દેવ દેવીનું
ગગનમાં=આકાશમાં	બીડ=ધાસ ઊગે તે	પૂતળું.
ધ્વજ=નિશાન.	જગા.	ગભાર=મંદિરની
તળાવ=જેની ચારે	દરવાજો=મોટુંખારણું.	અંદરનો લાગ જેમાં
ખાણુ જમીન ને	ચોગાન=ખુલ્લુંમેદાન.	મૂર્તિ હોય છે તે.
વચમાં પાણી હોયતે.	ઓશરી=ઓટલી.	તીર્થ=પવિત્ર જગા.
પાર=કિનારો કાંઠો.	મંડપ=દહેરાનો	જાત્રાળુ=જાત્રાકરનાર

સવાલ—દહેરાનો કયો ભાગ દૂરથી દેખાય ? ઓશરી, શિખર, મંડપ, ધુમ્મટ; ગભાર એટલે શું તે સમજાવો.

૨૨] ચોથી ચોપડીના “ડિક્શન શિક્ષક” ચાર આના.

પાઠ ૩૬ મો.	ચોક=ઘરમાંનો	સોહાય=સાફ દેખાય
ચોખખાઈ=મુઘડ.	વચલો છોખંધ	નવ=નહિ.
તાઈ; સ્વચ્છતા;	ખુલ્લો લાગ.	તન=શરીર.
સફાઈ;	મેડી=માળ.	સાફ=ચોખખું; મેલ.
આંગણું=ભારણાં.	ગોખ=ઝરખો.	વગરનું.
આગળની જગો.	થકી=થી.	નિત=હમેશાં.

સમજુતી—ઘરનું આંગણું ચોખખું છે. ઘરનો ચોક ચોખખો છે. ઘરનો ઝોટલો ચોખખો છે, માળ અને ઝરખા પણ ચોખખા છે. (૧) ચોખખા ઘર અને લુગડાંથી માણસ બહુ સાફ દેખાય છે, શરીર ચોખખું રાખીએ તો કદાપિ રોગ થાય નહિ. (૨) નહાવાથી શરીર ચોખખું રહે છે, અને સાચું બાલવાથી મન ચોખખું રહે છે. જેનું મન, શરીર અને ઘર સાફ છે તેનાથી પાપ હમેશાં આધું રહે છે. મતલબ કે તે માણસથી પાપ થતુંજ નથી. (૩)

પાઠ ૪૦ મો.	ઉનાળો=તાપની ઋતુ	જગા; ફૂવા, વાવ,
વર્ષ=બાર મહિના.	ચોમાસું=વરસાદની	તળાવ વગેરે.
મહિનો=ત્રીસ દિવસ	મોસમ.	ચોપાસ=ચારે બાજુ.
ઋતુ=મોસમ; રત.	વિક્રમતણું=વિક્રમ	હરિ=પરશ્વેશ્વર; પ્રભુ.
માસ=મહિનો.	રાખનું.	મહેર=હયા; મહેર-
શિયાળો=ટાઢની	ભાણ=મુરજ; સૂર્ય.	બાની.
મોસમ.	નવાણુ=પાણીવાળી	લીલાલહેર=આનંદ

સમજુતી—વિક્રમનું નવું વર્ષ કારતક માસથી ગણાય છે. માગશર, પોષ અને મહા મહિનામાં ટાઢ પડે છે. (૧)

ફાતલ, ચેત્ર અને વૈશાખ મહિનામાં સુરત તપે છે મતલબ કે તાપ પડે છે, ત્યારે ઠંડું પાણી પીવાનું અને નદી, નવાણુમાં નહાવું સારું લાગે છે. (૨) જેઠ, અષાઠ, શ્રાવણ અને ભાદરવા માસમ પૂળ પ્રસાદ પડે અને બપે લીલું થઇ રહે છે. (૩) રવા પછી આસો મહિનો આવે છે. દિવાળીમાં બધા હોઠો પરમેશ્વરની મહેરબાની હોય તો આનંદ કરે છે. (૪)

સવાલ—શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું એ કતુમાં શું થાય છે?

પાઠ ૪૧ મો.	મોટું વાસણ.	ચાક=ચાકડો; પેડા.
કુંભાર=માટીની ચીલો	નમસ્કાર=એ હાથ	જેવું કુંભારનું ચો-
બનાવનાર.	જોડવા તે.	બાર
ગામર=ઘડા કરતાં	ગૂંદે છે=કસણે છે.	લોચો=લચકો; લોંદો

સવાલ—માટીની કંઈ કંઈ ચીલો થાય છે? એ ચીલોનો ઉપયોગ કહો. માટીના વાસણ બનાવનારને શું કહે છે?

પાઠ ૪૨ મો.	છાણ; લીંદ	લહી; પન્નવો.
થર=પર.	નિંભાડો=માટીનાં	દીવેલ=એરકિયું.
લાદ=ઘોડા, ગધેડાનું	વાસણ પકવવાની	રોશની=લાઇટ.

સવાલ—કુંભારે ઘડા કેવી રીતે બનાવ્યો? પછી એના પર શું શું ક્રિયા કરે ત્યારે ઘડો તૈયાર થાય? માટીનાં વાસણ પકવવાની લહીને શું કહે છે? લહી કેવી રીતે બનાવે છે?

પાઠ ૪૩ મો.	માથું=ઘઠની ઉપર-	વચ્ચેનો ભાગ.
ધડ=બોચીથી પમ	નો ભાગ; ડોકું.	ખસો=ખાંસ.
સુધીનો ભાગ.	ઝરફન=ઢોલું ને ઘડની	ભુબ=ખભાથી ઢાળી

સુધીનો ભાગ.	કાંડું=હાથ ને હથેલી	વચ્ચેનો ભાગ.
હથેળી=કાંડાની નીચેનો પહોળો ભાગ	વચ્ચેનો ભાગ.	નસકોરાં=નાકનાં બે કાણાં.
પાઠ ૪૪ મો.	સાથળ=જાંઘ	પીઠ=ગરડો; વાંસો.
સાંધો=શરીરના બે ભાગ ભેડાય તે.	વળું=માથળ ધડને ભેડાય તે સાંધો.	ગળું=ગરદનનો આગલો ભાગ.
કોણી=હાથ ભુજને ભેડાય તે ભાગ.	ઘૂંટણ=પગનો વચ્ચેનો સાંધો; ઠીંચણ.	બોચી=ગરદનનો પાછલો ભાગ.
	ઘૂંટી=નળા ને પગ	

સવાલ—આપણા શરીરના મુખ્ય કેટલા ભાગ છે ને તે કયા કયા ? ધડ શું શું મળીને થાય છે ? ભુજ કોને કહે છે ? હાથ, હથેળી, કોણી, કાંડું, સાથળ, ઘૂંટણ, ઘૂંટી બતાવો અને કયાં આવ્યા તે કહો. માથાના આગલા ભાગનું નામ શું ? ધડની પાછલી બાજુએ શું છે ? ગરદનના આગલા ભાગને શું કહે છે અને પાછલા ભાગને શું કહે છે ?

સાર—શરીરના બે ભાગ ડોકું અને ધડ છે. ડોકામાં માથું (ઉપલો ભાગ બોપરી કહેવાય તે પર વાળ છે.) કપાળ, લમણાં, કાન, આંખ, નાક, મોઢું, (અંદર જીભ, દાંત, ને તાળવું છે.) ગાત્ર, ગળું, બોચી, દાઢી, હડપચી છે. ધડમાં બે હાથ, ખભા, બગલ, છાતી, પેટ, ડુંટી, પેદુ, કંઠો, વાંસો, બે પગ, જાંઘ, ઠીંચણ, નળો, પાટલી, તળીઉં, ઝોડી, અને ઘૂંટી છે.

પાઠ ૪૫ મો.	ચોખંડા=ચાર ખુણાવાળાં.	કડા ઘડવાનું ઓળાર.
સુથાર=લાકડાનું કામ કરનાર.	વાળાં.	વીંધણું=લાકડા માં બાકાં પાડવાનું ઓળાર.
	વાંસલો=સુથારનું લા-	

વીંધ=કાણું; બાકું;	ડવાનો ભાગ.	કરવત=લાકડા વહે-
વેહ.	રંદો=લાકડું સાફ	રવાનું ઓભર.
માપ=કદ.	કરવાનું ઓભર.	દાંતા=કાંમરીવાળી
સાલ=વેહમાં બેસા-	ધારવાળી=અણીદાર.	કેર.

સવાલ—વાંસલો શું કામમાં આવે ? વીંધણું અને રંદો શું કામમાં આવે ? કરવતથી શું થાય ?

પાઠ ૪૬ મો.	માંદા=બિમાર.	ઉતાવળ=ઝડપ.
ભોજન=ખોરાક;	ભાવે=રૂચે; પસંદ	કંકાસ=કળુઓ.
જમણ.	પડે.	ચિત્ત=મન.
ખોરાક=ખાવાના	ભાવથી=હોંસથી.	શાન્ત=ધીરજવાળું.
પદાર્થ.	ટકાવીરાખવા=કાયમ	ફિકર=ચિંતા.
કાળજી=દરકાર.	રાખવા	તરછોડવા=ખંખેરવા
જરૂર=અત્રત્ય.	સ્વાદિયા=સ્વાદવાળા	રોગ=બિમારી.
પરસેવો=પસીનો.	સંતોષ=તૃપ્તિ.	

સવાલ—ભોજન કરવાનું કારણ શું ? જમવા બેસતાં પહેલાં શું કરવું ? ખાવાની બાબતમાં કયા કયા નિયમો પ્રાણવા ? જમ્યા પછી શું કરવું ? થાળીમાં હાથ, મોં કેમ ન ધોવાં ? જમ્યા પછી ઝડપથી ચાલવાથી શું થાય ?

પાઠ ૪૭ મો.	કચોદ=ખુશબોદાર	તળિયાં=તળેલાં.
ભોજન=ખોરાક; જ-	ઉચ્ચી જાતના ચોખા.	પૂરણપોજિ=વેડમી;
મવાનીચીજો;જમણ	તણી=ની.	ગળી રાટલી.
વર્ણન=વાત; હકીકત.	અતિ=ઘણી.	સાર=સારા; સારી.
સૂણજો=સાંભળજો.	ભાંગીને=વલોવીને.	વડાં=અડદની દાળને

૨૬] પહેલી ચોપડીના "ડિક્શન શિક્ષક" અહીં આના.

પલાળીને વાટી	તેલમાં તળે છે તે.	અમરતપ્રક, મુગ-
માંહે આડુ, મરચાં,	ભલી=તાજી	ફેણી વગેરે.
મીઠું નાંખીને ગોળ	પકવાન=બેખર,	સ્વાદ=લહેજત.
લૂગડીઓ કરી	ખાખાં, જલેબી,	અપાર=ધણેજ,

સમજાવતી—આને અમે જે જમણ જમ્યા છીએ, તેની વાત કહીએ તે તમે સાંભળો. માત કમોદના ચોખાનો કચો હતો, અને ફાળ પણ ઘણી સારી જાતની હતી. (૧) કઢી કઢીને વલોવીને બનાવી હતી, અને તેમાં સ્વાદીષ્ટ વડી નાંખી હતી; જુદી જુદી જાતનાં શાક તળી કાઢેલાં હતાં, અને સાથે ખાસુદી, પૂરી ને ફ્રધ પાક હતાં. (૨) વેડમી અને સારા લાડુ તથા વડાં, કચોરી અને કંસાર પણ હતા. લજ્યામાં ને તાજી લાજી તથા સારા શીશ ને રોટલી હતાં. (૩) પાંચે પકવાનો કહેવાય છે તે હતાં, કે જે જમતાં ઘણું સુખ થાય છે, વડાં પાપડ ને સારી સેવો હતી; અને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણેજ સારો હતો. (૪)

પાઠ ૪૮ મો.	પુરાણ=જુની.	લાવે.
ભરત ભૂમિ=ભરત	પવિત્ર=ચોખ્ખી.	અંતરને=મનને.
ખંડ; હિંદુસ્તાન.	સૂત્રો=નિયમો; ધારા	ઉદ્દેશીને=વિચારીને.
પુત્રો=છોકરા; બાળક.	ઉચ્ચ=ઊંચા.	હોકાર=કબુલાત.
અમ=અમારી.	ચરિત્ર=આચરણ.	હોકાર કરશું=ધમ-
માત=મા.	ઝળકાવે=જાહેરમાં	કાવીશું.

સમજાવતી—અમે ભરતભૂમિના પુત્રો છીએ, અમારી મા જુની અને પવિત્ર છે; અરે ! જેનાં સુંદર નિયમો ઊંચું આચરણ જાહેરમાં લાવે છે. (૧) અમારા મનને વિચારીને હમેશાં અમે ધમકાવીશું, અમે હિંદી, હિંદી, હિંદી અને

અમારો દેશ હિંદ છે. (૨)

પાઠ ૪૬ મો.	પગલાં=પગના તળિ-	સોબત=સંગત;
કુદે=માપમાં; દેખા-	યાનો આકાર.	હેત=માર; વહાલા.
વમાં.	દર=નાનાં પ્રાણી	ખાતર=ખરદાસ.
અણિયાળું=અણીદાર	પોતાને રહેવા બાકાં	નિમક હલાલ=જેનું
કાખર ચીતરા=તરેહ	પાડે છે તે.	ખાય તેનું ભણું
તરેહના રંગનું.	કોળ=મોટો ઉંદર.	ચાહનાર.
અણીદાર=અણીવાળા	તરાપ=ફાળ; ફૂંકો.	હોશિયાર=ચાલાક.
નહોર=તીણા નખ.	માંસાહારી=ગોસ	માલિક=મલ્લી; થેઠ.
તેજ=ચપળ.	ખાનાર.	ચોડી=પહેરે; તપાસ.

સવાલ—કૂતરો ને બિલાડીમાં ફેર શું ? કૂતરા કયા રંગના છે ? કૂતરાના વાળ એક સરખા કેમ નથી ? કૂતરાના ઢાંત કેના જેવા હોય છે ? બિલાડી ને કૂતરાના નહોરમાં શો ફેર ? કૂતરો ઝડપથી દોડે તેનું કારણ શું ? કૂતરાની કઈ શક્તિ તેજ છે ? બિલાડી ને કૂતરો કઈ કઈ વાતમાં મળતા ને કઈ કઈ વાતમાં જુદાં છે ? કૂતરો શું શું કામ કરે છે ?

પાઠ ૫૦ મો.	પગના તળિયાનું	મીઠાઈ=ગળ્યું ખાવા-
ડોક=ગરદન.	હાડકું.	નું; પેંડા, ખરફીવગેરે.
અદ્ધર=અતરિંગ.	ગુચ્છો=જથ્થો.	ધાન્ય=અનાજ.
ખરી=જનાવરના	માંખ=માખી.	અનેક=મણા.
ખટન=ખોરિયાં.	પાલન=પોષણ; ગુળરો	સ્વભાન=ટેવ; ખા-
ઉપકાર=પાડ; આભાર	માયાળુ=માયાવાળી	સિચન.

સવાલ—જનાવરોને પૂંછડું શું કામમાં આવે છે ? ગાય આપણને શું આપે છે અને તેનો આપણે શું ઉપયોગ કરીએ

૨૮] ત્રિવેદી વા. પુસ્તક ચોથાના અર્થની નોંઠ સાત આના

છીએ ? આયને માતા કહેવાનું કારણ શું ?

પાઠ ૫૧ મો.	નિરાંતે=નચિંતે.	પાછું મોંમાં લાવી
સીમમાં=ખેતરમાં	સરસું=સાથે.	જડયું=ઠાયું.
બીડ=ધાસ ઊગે તે	કિનારે=કાંઠે.	શક્તિ=બળ.
જગા.	વાગોળવું=ખાધેલું	

સવાલ—આયને કેટલાં જડમાં હોય છે ? કયા જડમાંમાં આગલી બાબુ ઢાંત હોતા નથી ? ગાયની જીભ શેનું કામ કરે છે ?

પાઠ ૫૨ મો.	ખાખાચિયું=પાણી	તોફાની=મસ્તીખોર.
ભૂસું=થુલું.	ભરાયલો નાનો.	મારકણી=મારે એવી.
લઠું=જખરી	ખાટો.	ખીભય=ખુસ્સે થાય.
તળાવડી=નાનુંતળાવ	શાંત=ધીરજવાળી.	ખીકણુ=ખીએ એવી.

સવાલ—ગાય ને લેંસની સરખામણી કરો. લેંસના પગ ટૂંકા ને જડા શા માટે બનાવ્યા હશે ? લેંસના બચ્ચાંને શું કહે છે ? ગાયના બચ્ચાંને શું કહે છે ?

પાઠ ૫૩ મો.	ગરકી=પેસી.	માથાં અફાળવા તે.
ઘેટું=મેટું.	ગરીબ=કેંઈને દુઃખ	ઉપરી=આગેવાન.
ઊન=ઘેટાના વાળ.	ન દે એવું.	ગાડર=ઘેટું.
દેયાન=એક ચિત્ત.	પોચાં=ખીકણુ.	ગોવાળ=ગાય, લેંસ
મળતાં=બરાબર;	ઇભ=દુઃખ.	ચારનાર.
સરખાં.	ગેલ=લાડ.	ભરવાડ=ઘેટાં બકરાં
અદ્ધર=અતરિંગ.	ટક્કર=સામસામા	ચારનાર.
કામળો=ઊનનું જડું	ગાલીચો=ઊનનું	શાલ=ઊનનું કીમતી
લુગડું.	પાથરણું.	લુગડું.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજીનાં મનોયત્ન પાંચ આના. [૨૯]

સવાલ—માય ને ઘેટું કય બાબતમાં મળતાં છે ? ઘેટામાં કેવી ટેવ હોય છે ? ગોવાળ કે ભરવાડ શું કામ કરે ? બિન શું કામમાં આવે છે ? બિન એ કય ઋતુમાં કતરાય ?

પાઠ ૫૪ મો.

ભેરાવર=મળવાન.

અવાજ.

પીઠ=વાંસો; ખરડો.

ચજન=ભાર; બાજો.

દાઢ=મેવડા દાંત.

જરૂર=નક્કી; ખચીત

નમ્ર=નરમ.

ચોપગાં=ચાર પગ-
વાળાં.

વખાણ=તારીફ.

હેતાળ=માયાળુ

દાબડો=ઘોડાના પગ-

દોસ્ત=બાધબંધ.

કુંકાડા=કું કું કરતો

ના તળિયાનું ઢાઢકું.

સવાલ—ગાય, ઘેટું, ઉઠ્ઠર, બિલાડી, ને ભેંસ એનો એકેક ઉપયોગ કહો. ઘોડો શું શું કામમાં આવે છે ?

પાઠ ૫૫ મો.

અઘરૂં=મુશ્કેલ.

ખીણ=એ પહાડ

અપાટ=ગંધી નીચી

પૂર્વ=એ દિશામાં

વચ્ચેની જગા.

નહિ તે.

મુરજ બિગે છે તે.

તળેટી=પર્વતના મૂળ.

મેદાન=સપાટ ખુલ્લો

સમૂહ=જથ્થો.

આગળની જગો.

જગો.

હારદોર=એક પછી

જંગલ=રાન; વન.

બિપસેલો=બચો

એક.

દાળ=ઢાળાવ.

આવેલો.

શિખર=ટોચ; મ-

જવા આવવાનો

ડુંગરાળ=ડુંગરવાળી.

થાળું; ઉપલો લાગ.

રસ્તો.

સવાલ—મેદાન કેને કહે છે ? કય જગા ડુંગરાળ કહેવાય ? પાવાગઢ કયાં છે, અને તેના પર કોનું દહેરું છે ? પહાડ અને પર્વતમાં શું ફેર ? ગુજરાતની ઉત્તરમાં કયો પહાડ છે ? કાઠિઆવાડમાં કયાં પર્વત છે ? દુનિયામાં મોટામાં મોટો પર્વત કયો છે અને તે કયાં છે ? શિખર, ખીણ, તળેટી અને જંગલ એટલે શું તે સમજાવો. દાળ એટલે શું ? ભાટ કેને કહે છે ?

પાઠ ૫૬ મો.	નીચાણ=ઢાળ પડતી	ખાડી=નાના વહેલા
નદી=મીઠા પાણીનો	કિનારો=કાંઠો; પાણી	નદીમાં ભળે છે તે.
વહેળો પર્વત અગર	ને લગતો જમીનનો	રેલ=પૂર.
અરેવરમાંથી નીકળી	લાગ; તીર.	ભયંકર=મીઠ લાગે
ઢળતી જગમમાં થઈ	મૂળ=જે જગાએથી	તેવી.
બીજી નદી, રણ કે	નદી નીકળે છે તે જગા	નિર્મળ=સ્વચ્છ;
હરિયાને મળે છે તે.	મુખ=જે જગાએ નદી	ચોખ્ખું.
રેલા=વહેણ; પ્રવાહ.	મળે છે તે જગા.	ભાગીરથી=ગંગા.

સવાલ — પાણી કેવી જગાએથી કેવી જગા તરફ વહે ? નદીને કેટલા કિનારા હોય ? જમણો ને ડાબો કિનારો ઓળખાય ? મૂળ, ને મુખ એટલે શું ? નદીનો કયો ભાગ ડાબો ને કયો ભાગ નીચો હોય છે ? રેલમાં શું શું ઘસડાઈ જાય છે ? ભરૂચ, સુરત, અમદાવાદ, કાશી, મથુરા, ને હૈદરાબાદ કઈ નદી પર છે ? આપણા દેશમાં કઈ કઈ મોટી નદીઓ છે ? ગંગાનું બીજું નામ શું ? નદીનું પાણી શા શા કામમાં આવે છે ?

પાઠ ૫૮ મો.	તીર=કાંઠો.	રસાળ=ફળદ્રુપ.
ઝરણાં=ઝરણ.	આરામ=મુખ.	ભૂમિ=જમીન.
ઝમે=ઝરપે.	શાંતિ=ધીરજ.	સમાધ=મળી જાય.
નીર=પાણી.	વિવિધ=જુદા જુદા.	આનંદ=મોજ.

સમજાવતી—પર્વતમાંથી ઝરણો ઝરપે છે, તે બધાં લેગા થવાથી નદીઓ બને છે. નદીના પાણી ખજૂખજૂ વહે છે. (૧) નદી કિનારે ગામો વસતાં, ત્યાંના લોકોને રાજ મીઠાં પાણી મળે છે તેથી તેઓને મુખ છે, વળી પશુ, પંખીને પણ શાંતિ થાય છે. (૨) નદીઓ જુદા જુદા દેશમાં વહે છે, ને ત્યાંની

જમીન ફળદ્રુપ બનાવે છે. તે હસતી ફર ફર બાંધ છે, ને છેલ્લે
હરિયામાં જઈ મળે છે. (૩) હોઠો નદીપર ફરવા બાંધ છે, અને
હોઠીમાં બેસીને ખુશ થાય છે. કોઈ તો નદીમાં નહાવા પડે
છે અને કોઈ તરતાં તરતાં મોજ કરે છે. (૪)

પાઠ ૫૯ મો.	વચમાંપાણી હોય તે	લરાયેલો નાનો
તળાવ=જેની ચારે	પાવાગઢ=પવનગઢ.	ખાડો; તળાવડી.
બાજુ જમીન ને	ખાબોબિયું=પાણી	સરોવર=મોટું તળાવ

સવાલ—પાણી હંમેશાં કેવી જગાએથી કેવી જગાએ
વહે છે? તળાવ શી રીતે બને છે? પાવાગઢમાં કયું તળાવ
છે? મુંબઈ પાસે કયા કયા તળાવ છે? કેવા તળાવનું પાણી
પીવાથી રોગ થાય? વડોદરામાં કયા તળાવનું પાણી આવે છે?
મુંબઈમાં કયા કયા તળાવમાંથી પાણી આવે છે? ડુંગરાળ

દેશમાં ઘણાં તળાવ હોવાનું કારણ શું?

પાઠ ૬૦ મો.	પાળ કરેલી હોય	ખોદવાનું ઓભર.
નકશો=ગામ કે દેશ	એવી જગા.	લાંબચોરસ=લાંબો
નો ચિત્રિલોનમુનો.	શોભિતાં=સુંદર.	ચોરસ.
ચિત્ર=છબી.	મધ્યમાં=વચે.	રોપા=છોડ.
ક્યારા=આસપાસ	કોઠાળી=જમીન	આકાર=ઘાટ.

સવાલ—ચિત્ર અને નકશામાં શું ફેર?

પાઠ ૬૧ મો.	કરવું તે; ભરતર.	જેની ચારે બાજુ
માપસર=માપ	યુક્તિ=તકનીર; કળા.	સરખી હોય તે.
પ્રમાણે.	સમચોરસ=જેની	ખયાલ=વિચાર.
માપ=લાંબાઈ પહો-	લાંબાઈ પહોળાઈ	પ્રમાણ=માપ.
ળાઈ ભરી નક્કી	સરખી હોય તે;	આકૃતિ=ઘાટ.

૩૨] સુરત શહેરનો “બુગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

સવાલ—નકશાની દિશા શી રીતે જાળખાય ?

પાઠ ૬૨ મો. | પૂર્વ=ઉગમણી. | ખૂણો=જ્યાં બે બાજુ
આથમે=અસ્ત પામે. | પશ્ચિમ=આથમણી. | મળતી હોય તે.

સવાલ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશા શી રીતે જાળખવી ?
ઉત્તર દિશા શી રીતે જાળવી ? સામસામી દિશાઓ ગણાવો.
દિશા કેટલી છે ને તે કઈ કઈ ? ખૂણા કેટલા છે ને તે
કયા કયા ? અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય, વાયવ્ય અને ઇશાન ખૂણા કઈ
કઈ દિશાની વચ્ચે આવ્યો ? સામસામી ખૂણા ગણાવો.
કુલ દિશા કેટલી ને તે કઈ કઈ ?



ડિક્ટેશન શિક્ષક.

પાઠવાર અડધા શબ્દો.

પાઠ ૧ લો.	માનીશું	અરવિંદ	આખો
સર્વ	જન્મ	મળનું	ભોંયે
ભૂલો	પાઠ ૨ જો.	અન્ને	જેશથી
ફૂલો	વાડીમાંનો	ડાળીએ	પિતા
ગિગે	હોંચકો	દોરડાં	પૂરો
પશુ	મજખૂત	તૂટી	ભરોસો
અહીં	બાંધ્યો	ખેસાડ્યો	વર્ષની
સૌ	ચિત્ર	બાજુ	પડખામાં
પ્રભુનો	સંભાળ	દોરડું	પકડ્યું

પાઠ ૩ બે.	ઉગારો	અરીસો	ગિતોટો
કુરકુરિયાં	પ્રેમ	ફૂટી	હમેશાં
બચ્યાં	ગિયો	માન્યું	ધશ્વર
સવિતા	સૂય	ભાઈબંધ	—
દોડતી	પૂર્વમાં	મણિલાલ	પાઠ ૬ ફો.
કોઠીની	પ્રભો	દિવાનખાના	છટ્ટો
સૂતી	સંભાળનારો	ભીંતે	ફિટકાર
પ્રયત્ન	પ્રાણીઓ	લટકાવેલી	સત્ય
બતાવીશું.	ઉદ્યોગમાં	સારું	—
કુતરીનાં	બુદ્ધિ	લાગ્યું	પાઠ ૭ મો.
ખિલાડીનાં	વિદ્યા	નાંખી	મૂળાક્ષર
દિવસ	શિરે	શરમથી	સ્વર
ગિરી	નાથજી	ગિતરી	ઉચ્ચાર
ખૂબી	દિન	જૂઠું	વ્યંજન
ખીજવાઈ	—	ભાંગ્યો	ગૂજરાતી
દુઃખ	પાઠ ૫ મો.	છેતર્યા	ભાષાના
ત્યારે	જળઝળિયાં	નિશાળમાં	જોડાયેલા
—	ગુસ્સો	તૂટેલો	સ્વાદમાં
પાઠ ૪ થો.	છેતર્યો	પૂછ્યું	રહ્યોમાં
સ્તુતિ	ચંદુલાલ	આંસુ	—
ગિભા	કથું	ટેવથી	પાઠ ૮ મો.
કૃપાદષ્ટિ	ફાનસનો	શિક્ષા	અઠવાડિયું
			શુક

અહીં બીજા વાક્યમાં માંડવણિનાં મનોધન, પાંચ આતા.

છેલ્લો	પાઠ ૧૦ મો.	વિસામો	પીંછી
ગુરુ	પ્રભાતિયું	હુચ્યાં	બોળીને
પાટિયા	કૃષ્ણ	નાળિયેર	માંડયો
રત્તિ	ધેનમાં	ટાપીઓનું	આવ્યો
શનિ	ત્રણસોં	પોટલું	તડકામાં
રતિલાલ	ઓવાળિયો	સૂતો	
દિવસનું	હહી	ધીમેધીમે	પાઠ ૧૩ મો.
સોમચન્દ્ર	હહીધિરાં	ઊતર્યાં	હશગણો
	ધેખરાં	જાગ્યો	રિસાળ
પાઠ ૬ મો.	કઢિયેલ	ચિચિયારી	કુટેવ
પખવાડિયું	હાથિયો	સૂઝ	મુંદર
તિથિઓ	કાળિનાગ	ફેંકતો	મુંબઠથી
કૃષ્ણપક્ષ	નાથિયો	મજૂરી	બિયાંની
શુકલપક્ષ	ભૂમિનો		ડબ્બી
મહિનાના	નરસૈયો	પાઠ ૧૨ મો.	ટુકડો
વર્ષનાં	રીઝિયો	શક્તિ	ઢાંકણું
ચંદ્ર	ખૂડતાં	અડપલાં	ઊઘડી
અજવાળિયું	ખાંહેડી	પાળ્યો	ચંદન
અગિયારશ	સહાશે	લગ્ન	મૂંઝો
ચૌદશ		રંગામ્તો	રિસાઈ
પૂનમ	પાઠ ૧૧ મો.	કારીગરો	હઉં
ખિલકુત	વાંદરાંની	મિયાંઉં	બેદરકારી

ગિજુ	સુમંધ	મહિનાઓમાં	વનસ્પતિ
લીલાંધમ	કૂદતો	દૂંડો	કેસડાં
કૂમળાં	તડકામાં	ત્યારથી	પુવારા
પાંદડાં	પૂંછડાવાળી	અંધારું	ખાસું
આનંદ	ખિસકોલીએ	દિવાળીથી	દુનિયા
પાઠ ૧૪ મો.	ઘટામાંથી	પહેર્યા	ડૂબાડૂબ
મેળવણીના	એકસામટાં	ગિની	ખેતીકાર
મિશ્ર	ફડફડતાં	લૂ	ચંપેલી
પીંછીથી	મધુરો	નહિ	જૂઠ
ગોટીઓ	સંભળાતો	રાત્રે	ચાખડીઓ
નારંગી	ગિડતાં	ઓઢવુ	હીંડાળા
જાંબુડિયો	ગિગેલાં	ઉગે	પાઠ ૧૮ મો.
મુખ્ય	હીંચકો	વાદળાંથી	રોંછની
મિશ્રણ	કંડા	ટીપાં	ધર્મશાળામાં
પાઠ ૧૫ મો.	પાઠ ૧૬ મો.	ખરું	ગિતરો
આંખાવાડિયું	ઋતુઓની	પાઠ ૧૭ મો.	ચોમાનમાં
પતંગિયું	શિયાળો	કવિતા	કંટાળયું
ટફકતી	ઉનાળો	શિયાળો	ખાંધ્યું
ગુચ્છાદાર	ચોમાસું	શીતળ	સાંકળ
ગુરુજીએ	ઠાઠે	તંબોળ	છૂટી
વિચારથી	સાંજ	ગોડાં	ધકડો

૩૬] બીજા ધોરણ માટે અંગગણિતનાં મનોચત્ર પાંચ આના.

મોર્યા ઓરડામાં ખૂણામાં કાઢયાં ભાંગી માંડયું અંદુકની સિપાઈ કૂચ એટલામાં બારણું કાળજી	ધોંચી ખેંચી કર્યું છાંટયું ચડ્યો અડફેટમાં છોકરું ઊભેલા બહુયે ખૂમો ખસ્યું ગાંડો ઓળખ્યું હોશિયાર સીંચવાનું ભોંય	જામફળની ત્રણ ચાલ્યો શિવશંકર સાંભળી શાખાશી છોડીશ પેન્સિલ ગુસ્સે	દિલગીરી છામડીમાં મૂકી
પાઠ ૧૯ મો. હાથીની રસ્તે સૂંઠ નાંખી આપ્યું લગનસરા લૂગડાં શીવવાનાં	પાઠ ૨૦ મો. પ્રમાણિક શિક્ષા સચ્ચાઈ નરેન્દ્ર	પાઠ ૨૧ મો. ઉમંગ આફસ ભંડાર વાસ્યું કાન્તિને ધ્યાન વર્ગમાં ઊંચો બગડ્યો રીતભાતથી સમજાયું	પાઠ ૨૨ મો. શિખામણ ગંધ ગંધ માથું આંસુ મારું ભૂલ્યો ભાઈબંધો
			પાઠ ૨૩ મો. છંદ છપ્પો ભૂંડાથી ભૂંડો
			પાઠ ૨૪ મો. લુલો ફૂતરો ખોડંગતો

પ્રાણી	મેંમાં	ધરડાં	મંદિરોમાં
સાથી	છત્રી	ઊતર્યાં	દર્શન
વિતંતી	નિશાળ	પાથરેલી	સારું સારું
દયામણું	છૂટવાનો	અમારું	કોડિયાંમાં
હિંમત	પાઠ રપ મો.	એકસામટાં	મૂકી
ટપાલમાં	સંપ	ઊડળે	દારૂખાનું
નાંખવા	ત્યાં	ઊઝ્યાં	સંભળાય
શીખવ્યું	જપ	ભાઈબંધ	ધોયેલાં
ખિયારાને	બુસ્સા વાળો	ઉંદર	ખાદીનાં
મોઢું	અવિચારી	દાંતથી	પાઠ ર૭ મો.
ઝળઝળિયાં	અનુભવી	છૂટાં	ઘોતિયું
આણ્યો	રળિયામણા	પાઠ ર૬ મો.	પહેર્યું
ભૂખ્યો	કબૂતરનું	દિવાળી	રંટિયાથી
ખૂણામાં	ટોળું	પર્વ	કંતાય
સૂવા	આકાશમાં	રોશની	સૂતરના
સૂકું	ઊડતું	મહિનો	તાંતણા
તદન	ધરડાંઓની	પૂરું	કપડાં
ખાંડી	છૂટવા	પવિત્ર	વીંટનો
સંગાથે	ઊંડતાં	કાળીચૌદશ	વીંટયા
ભૂરિયો	ભૂખ્યાં	આંગણાં	ચડાવશે
ઘૂરકીને	વેરાયેલા	સાથિયો	અર્ધા

કોકડું	પથ્થરપાટી	ખીંટી	ચૂનામાં
છુટા	ભૂંસી	ગંદું	પોલાં
વચ્ચેથી	થુંકથી	સજ્જડ	કૂંકવું
ફેંકતો	ડાબલીમાં	નાનપણથી	ફરર
ઘેરી	વર્ણમાં	પાઠ રદ મો.	પાઠ ૩૧ મો.
કુટુંબનાં	લૂંગડાંથી	પ્રાર્થના	ઘડાયું
કાંતીએ	બાંચ	પ્રભુ	તપાવ્યું
સ્વદેશી	નસીંકી	પ્રીતે	સળિયે
સ્વરાજની	લીંટ	દુનિયા	ચૂસો
પાઠ ૨૮ મો.	આવાં	ઝીંડા	ભડી
કુટેવો	લૂછી	દરિયા	સાણસીથી
દાંતથી	રમાલ	સૂરજ	ઉનાળામાં
આંગળીઓનાં	કેટલાંક	ઝગમગિયા	પાઠ ૩૨ મો.
કદરૂપા	થૂંકે	પ્યારા	તાંબાકૂંડી
અંગૂઠો	નસીંકયા	પાઠ ૩૦ મો.	ધરેણાં
ચૂસ્યા	કાઢ્યા	લુહારની	સાંકળાં
કંટાળો	ચોંટી	પીરોજશાહ	પદાર્થ
ખોતર્યા	હોડાં	લોહું	પતરું
ખૂરી	કૂચા	વાંસડો	પથ્થરનો
ખણેથી	ઠળિયા	ભૂંગળીમાં	ખણણ
ટુંકા	નાંખવાં		ખીતળ

લોટીઓ	કાંગરી	નરહરિને	લૂછતી
માંછએ		શરીરે	લૂછવું
ઊંજળાં	પાઠ ૩૪ મો.	લૂખસ	જાંઘ
તાંબુ	દિનકર	હરિશ્ચંદ્રે	દાંત
વોટી	ધર્મશાળા	તપાસ્યું	તપાસ્યા
બંગડીઓ	સૈનું	દબાવ્યું	ઝીણો
ઐરાંઓ	સુશીતાને	કબજિયાત	કૂચો
સૌનું	દૂવેથી	દસ્ત	અવાળું
ચાંદી	ઉપાડવા	બગડ્યું	દબાવતાં
ટીપવાથી	રહ્યો	દિશાએ	વર્તવાની
	ઉમંગથી	પથારીમાંથી	
પાઠ ૩૩ મો.	રસ્તામાં	ઊઠીએ	પાઠ ૩૬ મો.
સિક્કા	ચોસઠ	બેદરકારી	વાદળની
ઝાંખો	સૂધી	ખરું	ટીપાં
નિકલ	ડબ્બામાં	પતંગ	ધાર્યું
પૈસો	ઊઠીને	આંગળાં	બિચારાં
ચોખ્ખો	બેસાડ્યો	અંગુષ્ઠાથી	મહીં
જાતો	પરગણપણાનાં	લૂછી	ભટક્યાં
આપણને		ચોળીને	
વાંકીચૂકી	પાઠ ૩૫ મો.	ઘસવું	પાઠ ૩૭ મો.
રૂપિયો	ચોખ્ખાઈ	શિયાળામાં	કૂવો
બત્રીસ	અણતરાય	કોરું	થાળું

બેડાં	ધુમ્મટ	ચૈત્ર	ગૂટે
પહોંચે	મૂર્તિ	અપાડ	કિનારેથી
કાઢવું	તીર્થની	શિયાળો	ઝડપથી
ઊથલી	જ્ઞત્રાળુ	ચોમાસું	લોચો
ઊંડો	— — —	ટુંકી	— — —
ઢાળાયેલું	પાઠ ૩૯ મો.	વિક્રમ	પાઠ ૪૨ મો.
માંજેલાં	નિત	ઠંડું	નળિયું
— — —	વિષે	નહાવું	તૈયાર
પાઠ ૩૮ મો.	કવિતા	હરિની	કોડિયું
શિખર	આંગણું	દિવાળીમાં	સુકાશે
ઓશરી	સોહાય	— — —	ભઠ્ઠીમાં
મંડપ	દૂર	પાઠ ૪૧ મો.	છાણાં
ઊંચું	— — —	કુંભાર	સૂકાં
બાઝી	પાઠ ૪૦ મો.	નળિયાં	ડાળીઓનો
પડછાયો.	વર્ષના	કોડિયાં	ગોઠવ્યાં
ઊંધું	મહિના	રવિવારે	થર કર્યો
ખેડૂતો	વૈશાખ	બતાવીશ	સૂકી
દરવાજામાં	શ્રાવણ	કાઢયું	નીંભાડો
હહેરું	વૃષ્ટિ	નમસ્કાર	દિવાળીને
ખુલ્લી	ત્રાસ	દેખાડું	રોશની
ફૂલઝાડ	વારું	ફૂલતો	પાઠ ૪૩ મો.
પગથિયાં	પોષ	ફૂટે	અંગુઠો

બેડાયેલા	કાણાં	ફિકર	પાઠ ૪૮ મો.
પાઠ ૪૪ મો.	બનાવ્યો	કોળિયા	હિંદી
આપણું	સૂંવાણું	મૂકયા	ભૂમિના
સાંધો	હોતા	ખુદ્દુ	પુત્રો
વળું	પાટિયાં	કંટાળો	સૂત્રો
ઘૂંટણ	પાઠ ૪૬ મો.	કોગળા	ચરિત્ર
ઘૂંટી	પોષાય	ચાટવાં	ઉદ્દેશી
નસકોરાં	માંજેલાં	જમ્યા	પાઠ ૪૯ મો.
આબૂએ	ચિંતા	ગળું	પ્રાણીઓ
પાઠ ૪૫ મો.	ચિત્ત	થાળીમાં	ફૂતરો
વાંસલો	આબતમાં	છાંટા	કાબરચીતરાં
વીધણું	જરૂર	પાઠ ૪૭ મો.	માંસાહારી
રંદો	મેં	વિષે	નિમકહલાલ
રસિક	પવિત્ર	વર્ણન	ખિલાડી
ચોખંડાં	માંદા	તળિયાં	અણિયાળું
થાંભલા	સ્વાદિયા	દૂધપાક	ટૂંકા
આરણાં	સંતોષ	પૂરણપૌણી	તપખીરિયા
વસ્તુઓ	નિશાળનો	કંસાર	તળિયું
ખુરશી	ખાધેલું	ભજિયાં	ભીંત
બન્યું	કંકાસ	તળ્યા	સૂંધવાની
	શાન્ત		શક્તિ

પ્રમતાં	માંખ	ઉપલું	ટકર
સૂધી	મચ્છર	નીચલું	ધ્યાનથી
ભરાયેલાં	ઉડાડે	દખાબાં	આંચકા
શિકાર	પેંડા	આંચકો	અડકતાં
માંસ	મિઠાધણે	વાગોળવાની	અદર
વસ્તી	લીંપે	ખાધેલું	બીડમાં
રખડતાં	નાંખવાથી	મોંમાં	છૂટી
અહીંથી	ધાન્ય	વાગોળલું	કુતરાર્થી
તહીં	શીંગડામાંથી	પાઠ પર મો.	ટોળામાં
ભટકી	સ્વભાવની	ખાખોચિયું	શીંગડાંથી
પાળેલાં	પાઠ પર મો.	ટૂંકા	ધણું
શત્રે	નિરાંતે	ભૂંસું	શિયાળામાં
મલિકના	જડણું	ઠંડુ	પાઠ પર મો.
અન્નણ્યા	ઊગેલાં	લઠું	પુંડાડા
પાઠ પર મો.	મોજથી	તળાવડી	સાંભળે
અદર	દોડડું	ખાખોચિયાના	દોસ્ત
રમણિક	સરસું	શાન્ત	પ્રાણીઓમાંના
હરિલાલ	ધીરેધીરે	તોફાની	ગાડીમાં
આંગળું	સિવાય	ખિન્નય	ખેંચી
પુંછડું	હલાળ્યા	પાઠ પર મો.	ઉમંગથી
ગુચ્છો	જડખાં	ધેટું	સ્વભાવે

મેદાનમાં	વડોદરાની	કિનારા	પવિત્ર
ધંટી	પૂર્વમાં	મૂળ	નિર્મળ
દાઢોથી	અમદાવાદની	દરિયામાં	ભાગીરથી
હાઠથી	ઉત્તરે	માર્ગ	—
પ્રાણીઓ	કાઠિયાવાડમાં	વાંડોચુંકા	પાઠ પદ મો.
ચોપમાં	જૂનાગઢ	—	લીલોતરી
દાખડો	ગિરનાર	પાઠ પદ મો.	પર્વતમાંથી
ફૂટી	હિમાલય	કોતરોમાં	ઝરણાં
—	દુનિયાના	ભરાયું	ખળખળ
પાઠ પપ મો.	તળિયાં	શિખરો	પશુપંખીને
પર્વત	ઊગે	ઢંકાયેલાં	શાંતિ
ડુંગરાળ	ઊગ્યાં	ધસતું	વિવિધ
સમૂહ	જંગલ	ભયંકર	છેલ્લી
ઊંચો	મુખીનો	ભરૂં	—
ઊપસેલો	ઢળતો	નર્મદા	પાઠ પદ મો.
ડુંગરી	—	સાગરમલી	ખાખોચિયું
દૂરથી	પાઠ પદ મો.	મથુરાં	ટેકરીઓ
ચઢવું	રસ્તાની	સિંધમાં	પાવાગઢના
અધરું	ભારું જૂએ	હૈદરાબાદ	વચ્ચે
કાળકામાતાનું	વહેળામાં	સિંધુ	વિહાર
મંદિર	ઊંડાં	દક્ષિણમાં	ઊંડાં
પાવાગઢ	નિશ્ચાયમાં	કૃષ્ણા	મંદાં

ખીણોમાં	આંકણી	ભીંતો	ખૂણા
પાઠ ૬૦ મો.	દોર્યો	છાપરું	અગ્નિ
રામશંકર	ઊઠયા	શોભીતો	નૈર્ઋત્ય
ગુરુજી	માંડવો	ભૂલ	પૂર્વ
ક્યારાઓ	દોર્યું	ભાબૂએ	પશ્ચિમ
મધ્યમાં	— — —	પ્રમાણમાં	ઉત્તર
કોદાળીઓ	પાઠ ૬૧ મો.	આકૃતિ	દક્ષિણ
ફૂલઝાડનાં	યુક્તિ	— — —	વાયવ્ય
ધોરણની	કૂટ	પાઠ ૬૨ મો.	દશાન
પેન્સિલ	દેખાડવાનો	દિશા	સૂર્ય

જોડાક્ષર.

સર્વ, પ્રભુ, જન્મ, બાંધ્યો, ચિત્ર, બન્ને, બેસાડ્યો, આપ્યો, વર્ષ, પકડ્યું, બચ્યાં, પ્રયત્ન, ત્યારે, સ્તુતિ, કૃપાદષ્ટિ, પ્રેમ, ઊગ્યો, સૂર્ય, પૂર્વ, પ્રાણીઓ, ઉદ્યોગ, બુદ્ધિ, વિદ્યા, ગુસ્સો, છેતર્યો, કહ્યું, માન્યું, લાગ્યું, ભાંગ્યું, પૂછ્યું, જુસ્સો, ઇશ્વર, છકા, સત્ય, સ્વર, ઉચ્ચાર, વ્યંજન, સ્ત્રાહ, રહ્યો, શુક, છેલ્લો, સોમચન્દ્ર, કૃણપક્ષ, શુકલપક્ષ, ચંદ્ર, પ્રભાતિયું, કૃણ, ત્રણસેં, લુચ્યા, જાગ્યો, શક્તિ, પાળ્યો, ઊગ્યું, મિશ્ર, મુખ્ય, મિશ્રણ, ગુચ્છાદાર, છપ્યો, ભૂખ્યો, તદ્દન, છત્રી, ઊતર્યા, ઊડ્યાં, પર્વ,

હિંદુસ્તાનની સાં ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪ આના. [૪૫

પવિત્ર, દર્શન, અર્ધા, સ્વદેશી, સ્વરાજ, ચૂસ્યાં.
પથરપાટી, વર્ગ, નસીંક્યા, કાઢ્યાં, સજ્જડ, પ્રાર્થના,
પ્રીતે, પ્યારા, ભડી, પદાર્થ, સિકકા, ધર્મશાળા,
ડબ્બામાં, હરિપ્રસાદ, તપાસ્યું, બગડ્યું, દસ્ત,
વર્તવાની, ભટક્યાં, મૂર્તિ, તીર્થ, ધુમ્મટ, જાત્રાણુ,
વૃષ્ટિ, ત્રાસ, શ્રાવણ, ચૈત્ર, વિક્રમ, નમસ્કાર,
ગોઠવ્યાં, વસ્તુ, સ્વાદિયા, શાન્ત, મૂક્યા, જમ્યા.
વર્ણન, પુત્ર, સૂત્ર, ચરિત્ર, ઉદ્દેશી, અદ્ધર, ગુચ્છો,
સ્વભાવ, હલાવ્યા, ટક્કર, ધ્યાન, દોસ્ત, ઉત્તર,
પર્વત, નર્મદા, હૈદ્રાબાદ, કૃષ્ણા, નિર્મળ, ક્યારા,
મધ્ય, પેન્સિલ, ઊઠ્યા, દોર્યું, આકૃતિ, ચુકિત, અગ્નિ,
નૈર્ઝત્ય, વાયવ્ય, પશ્ચિમ. ભૂલં, ફૂલ, ધૂળ, મૂળ,
દૂર, પૂર, ખૂમ, ખૂમ, ભૂખ, દૂધ, ફૂટ, સૂઝ, ઊન.
સૂતર, સૂરત, લૂખસ, પૂતમ, બાબૂ, ખેડૂત,
સમૂહ, મજૂરી, કપૂતર, ટહૂકતી, અંગૂડો, મજખૂત.
તૂટી, ફૂટી, ખૂરી, મૂકી ઊઠી, સૂતી, લૂછી,
ખૂબી, સૂધી, સૂત્રો, ભૂમિ. લુલો, ચૂત્રો, ખૂણો, જૂનો,
ફૂંચો, ફૂંચો, પૂજા, સૂવા, છૂટાં. ઊગે, ફૂદે, સૂકું,
મૂકું, જૂકું. ઊલટો, ઊડતો, ઊડજે, ઊથલી, ઊઘડી,
ઊતરી, તૂટેલો, ફૂટેલો, ઊગેલો, ફૂદતો, કુતરો, ફૂકડો,
ખૂડતાં લૂછવું, લૂછતી, કૂમળું, લૂમડું, ઊજળું.

મૂળાક્ષર, જુનામઠ, ગૂજરાતી. શૂંક, ટૂંક, મૂંગો,
 બૂડો, ઊંડો, બૂંસી, સૂઘી, ગૂંઠી, ઘૂંટી, કૂંડી, ઊંચું,
 ઊંધું, બૂંસું, સૂંધવું, કૂંકવું, ઘૂંટણ, બૂંગળી, મંદિર,
 રસિક, માલિક. સામું, મારું, તારું, વારું પુરું,
 કોરું, અધરું, પતરું, છાપરું, અંધારું. સેવાળ, ગોવાળ,
 રસાળ, હેતાળ, સથળ, પીતળ, નિર્મળ, સાંકળ;
 ઉતાવળ, ડુંગરાળ. શિર, દિન, દિવસ, શિખર,
 ફિકર, પિતા, શિક્ષા, દિનકર, ફિટકાર, બિલકુલ,
 ખિશકોલી, ગિરનાર, નિમકહસલ. તિથિ, ચિચિયાસી.
 હરિ, રવિ, શનિ, નહિ, અગ્નિ, આકૃતિ, વિનાંતિ,
 સ્તુતિ, યુક્તિ, શક્તિ. ટાઢ, ઠાઢ, પાવાગઢ, જૂનાગઢ,
 લોઢું, મોઢું. ગંઢું, ગંદી, રંદો, હિંદી, ચાંદી, ખોદી,
 ગાદી, નદી, સરેદ, મહદ, વાસદ, લાદ, અમદાવાદ,
 મહેમદાવાદ, હૈદરાબાદ, નર્મદા. સાંઠ, આઠ, પાઠ,
 પીઠ, શેઠ, જેઠ, હેઠ, એસઠ. અહીં, તહીં, દહીં,
 દહીંથરાં. [વિષે, ભાષા. સાંધું, સિંધું, પશુ, આંસુ
 ગુરુ, ઋતુ, ધાતુ, ઢબુ, સાબુ, આબુ, લાડુ, માયાળુ,
 જાત્રાળુ, પરગળુ. ખુશ, દેરા, જોશ, દશ, ઇશ,
 અગિયારશ, બારશ, તેરશ, ધનતેરશ, ચૌદશ,
 કાળીચૌદશ. દોરડું દોડતી, હડે, દહોડો, પાંદડાં,
 દેગડો, દાંબડો. કુરકુરિયાં, ઝળઝળિયું, અઠવાડીયું,

પખવાડિયું, અજવાળિયું, અંધારિયું, આંખાવાડિયું,
પતંગિયું, પાટિયું, કેડિયું ઘોતિયું, પ્રભાતિયું.
ખાખોચિયું. સર્વ, પર્વ, પૂર્વ, સૂર્ય, વર્ગ, વર્ષ, તીર્થ,
મૂર્તિ, અર્ધા, દોહું, પદાર્થ, છેતર્યો, ઊતર્યા, ચિત્ર,
ચૈત્ર, પુત્ર, ચરિત્ર, પચિત્ર, સૂત્ર, શુક, નમ્ર, ચન્દ્ર,
સોમચન્દ્ર, મિશ્ર, મિશ્રણ, હરિપ્રસાદ, જાત્રાણુ,
વિક્રમ, હૈદાખાદ. સૂત્ય. નૈર્ઘ્ન. નિર્મળ, દર્શન,
પર્વત, વર્ણન, નર્મદા. પ્રાર્થના, ધર્મશાળા, વર્તવાનિ.
ત્રણ, ત્રણસે, ત્રાસ, પ્રભુ, પ્રેમ, પ્રયત્ન,
પ્રભાતિયું, પ્રાર્થના, શ્રાવણ, પ્રીતે. આકૃતિ.
કૃપા, કૃપાદષ્ટિ, કૃષ્ણ, કૃષ્ણપક્ષ, કૃષ્ણા, વૃષ્ટિ,
ટકર, સિકકા, બચ્ચાં, બુચ્ચા, ઉચ્ચાર, ચોખખા
વચ્ચે, સજ્જડ, લટ, છટ્ટી, ભટ્ટી, ઉત્તર, પથ્થર,
તદન, ઉદ્દેશી, બન્ને, છપ્પો, ધુમ્મટ, છેદલો, ગુસ્સો
જુસ્સો, ડખખા, ડખખી. સ્વરાજ, સ્વભાવ,
સ્વદેશી, સ્વાદિયાં, સ્વર, સ્વાદ. બુદ્ધિ, શ્રદ્ધા.
શકિત, ચુકિત, અગ્નિ, સ્તુતિ, દષ્ટિ, આકૃતિ. ત્યારે,
ક્યારે, જ્યારે, ક્યારા. ઊગ્યો, ઊગ્યું, ઊતર્યો, ભૂખ્યો,
ઊઠ્યો, ઊડ્યો, પૂછ્યું, મૂક્યું, ચૂસ્યાં, ઉઘોગ, વિદ્યા,
હસ્ત, દોસ્ત. ધ્યાન, મધ્ય, ગુસ્સો, જુસ્સો. ગુસ્સો,
ગુચ્છાદાર. જાત્રાણુ, વસ્તુ. ખિલાડી, ખિચારો,

કિનારો, વિચાર, શિકાર, વિહાર, દિવાનખાનું,
 સિવાય, ખિન્નય, રિસાળ, નિશાળ, રિસામો,
 શિયાળો, રિસાઉં, મિયાઉં, દિવાળી, મિઠાઈ,
 નિયાણુ, હિમાલય. અગિયાર, હોશિયાર, નાળિયેર,
 રળિયામણા, શિખામણ, અગિયારશ, કાઠિયાવાડ.
 તળિયું, પાટિયું, કોડિયું, ઘોતિયું, ભજિયાં, અણિ-
 યાળું, પતંગિયું, પગથિયું, ખાખોચિયું, અંધારિયું
 કુરકુરિયાં, ઝળઝળિયું, અડવાડિયું, પખ વાડિયું,
 અજવાળિયું, આંખાવાડિયું. કબજિયાત. રીઝિયો,
 નાથિયો, હાથિયો, રેંટિયો, ડળિયો, સળિયો,
 કોળિયો, રૂપિયો, દરિયો, ગોવાળિયો, રાખોડિયો,
 જાંબુડિયો. ચરિત્ર, પવિત્ર. ઉનાળો, ઉડાડી, ઉગારો,
 ઉપાડે, ઉતારી, ઉત્તર, સુવાય, ગુજાત્ર, લુહાર,
 સુથાર, પુરાણ, ધુમાડો, ડુખાવે, સુકાશે, ખાસુદી,
 ઉદ્દેશી, યુક્તિ, દુનિયા. સવિતા, દવિતા, મહિના.

સમાપ્ત.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. ફ્રી.

ત્રિવેદિ વાચનમાળા

પ્રાવેશિકાના અર્થ	૦-૩-૦
પુ. ૧ લાના „	૦-૪-૦
પુ. ૨ જાના „	૦-૫-૦
પુ. ૩ જાના „	૦-૬-૦
પુ. ૪ થાના „	૦-૭-૦
પુ. ૫ માના „	૦-૮-૦
પુ. ૬ ઠાના „	૦-૯-૦
પુ. ૭ માના „	૦-૧૦-૦
વિદ્યાપીઠ પુ. ૨ જાના	૦-૪-૦
„ પુ. ૧ લાના	૦-૩-૦
સુરત શહેરનો નકશો	૦-૪-૦

વર્નાક્યુલર ટેકસ્ટ બુક

ભાજવર્ગની નોટ	૦-૨-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬
બીજીના „	૦-૪-૦
ત્રીજીના „	૦-૫-૦
ચોથીના „	૦-૭-૬
પાંચમીના „	૦-૮-૦
છઠ્ઠીના „	૦-૯-૦
સાતમીના „	૦-૧૦-૦
કન્યા ૧ લીના „	૦-૪-૦
કન્યા ૨ જીના „	૦-૫-૦
કન્યા ૩ જીના „	૦-૭-૦

(સ્વ૦) છગનલાલ મોતીરામ શાહ ફ્રી.

મધ્યગણિત શિક્ષક

ભાજવર્ગનો „	૦-૧-૬
ધો. ૧ લાનો „	૦-૧-૬
ધો. ૨ જાનો „	૦-૨-૦
ધો. ૩ જાનો „	૦-૨-૬
ધો. ૪ થાનો „	૦-૪-૦
ધો. ૫ માનો „	૦-૪-૦

ડિક્ટેશન શિક્ષક

ભાજવર્ગનો „	૦-૨-૦
ધો. ૧ લાનો „	૦-૨-૬
ધો. ૨ જાનો „	૦-૩-૦
ધો. ૩ જાનો „	૦-૩-૦
ધો. ૪ થાનો „	૦-૪-૦
ધો. ૫ માનો „	૦-૪-૦
કન્યા પુ. ૧ લાનો „	૦-૩-૦
ત્રિવેદી પુ. ૧ લાનો „	૦-૩-૦

ભૂગોળ શિક્ષક

સુરત શહેરનો „	૦-૩-૦
ચોર્યાસી તાલુકાનો „	૦-૨-૦
સુરત જિલ્લાનો „	૦-૩-૦

પ્રશ્નોત્તરમાળા

ગુજરાત પ્રાતની સા.ભૂ. „	૦-૩-૦
મુંબઈ ઈલાકાની ભૂ. „	૦-૪-૦
હિંદુસ્તાનની ભૂ. „	૦-૪-૦
ગુજરાતની વા.ઇતિ.રસિક „	૦-૬-૦
સહિજાન ધો. ૨ જાનો „	૦-૩-૦
ચોર્યાસી તા. નકશો	૦-૩-૦
સુરત જિલ્લાનો નકશો	૦-૫-૦
અ.ક.ગણિતના મનોચત્ર	૦-૫-૦
મુંબઈનું પહેલીના અર્થ	૦-૨-૦
ભાજવર્ગના નોટ	૦-૨-૦

સોલ એન્ડ-ઈશ્વરલાલ મગનલાલ મોતીરામ શાહ શાહપાર સુરત.

